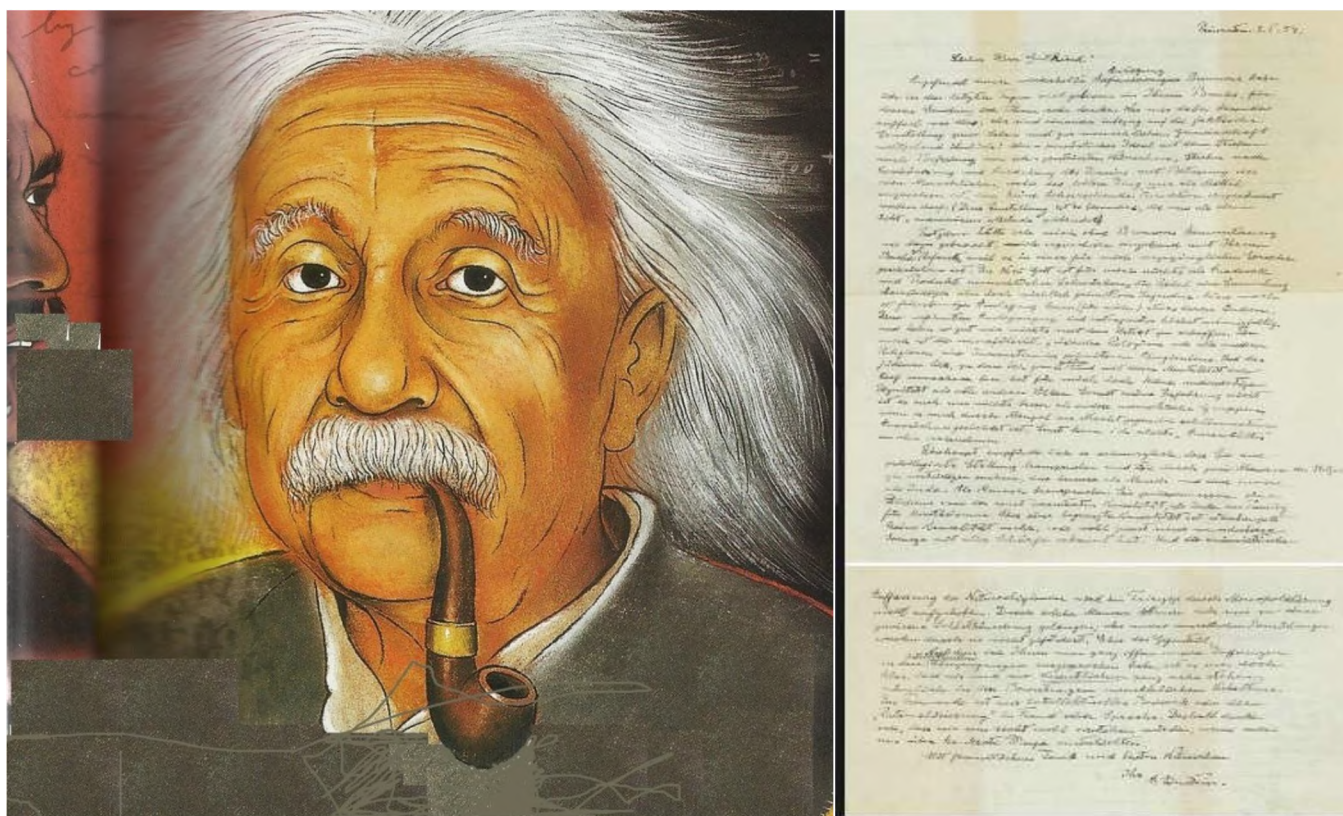

GLASNIK

B'nai B'rith „Gavro Schwartz“ Hrvatska

Godina / Year 4 Broj / Number 13 Zagreb, veljača/February 2019 Izlazi četiri puta godišnje/ Published quarterly

Urednik /editor: Darko Fischer

VOICE OF B'nai B'rith
„Gavro Schwartz“
Croatia

Sadržaj

Uz trinaesti broj BB Glasnika	3
27 siječanj - Dan sjećanja na žrtve Holokausta	5
Dan sjećanja na žrtve Holokausta	6
Zadnje pismo Alberta Einsteina	8
<i>Mila Eisenstein</i> : Moji preci i moje djetinjstvo – intervju	12
<i>Oto Konstein</i> : Dva električara	17
<i>Narcisa Potežica</i> : O romanu Roberta Seethalera "Trafikant"	19
<i>Aleksandar Kerenji</i> : Tetka	23
<i>Aleksandar Ajzinberg</i> : Čuda se ipak događaju	27

Contents

Editorial to the thirteenth issue of The Voice of BB	4
January 27: Holocaust Remembrance Day	6
Holocaust Remembrance Day	7
Der letzte Brief von Albert Einstein	8
Was Einstein im Jahr 1954 schrieb	10
What Einstein wrote in 1954	12
<i>Mila Eisenstein: My ancestors and my childhood in Bosnia's town Tuzla</i>	18
<i>Oto Konstein: Two Electricians</i>	19
<i>Narcisa Potežica: About Robert Seethaller's novel "The Ttrafficker"</i>	22
<i>Aleksandar Kerenji: The Aunt</i>	26
<i>Aleksandar Ajzinber (Eiseberg): Wonders still happen</i>	29

Uz trinaesti broj BB glasnika

Poštovane čitateljice i čitatelji,

27. siječnja godišnjica je oslobođenja Auschwitza. Već nekoliko godina taj se dan obilježava kao Međunarodni dan sjećanja na Holokaust. Auschwitz, logor smrti u kojem su nacisti organizirano i bez grižnje savjesti ubili preko milijun ljudi, uglavnom Židova, užasan je svjedok najgorih zločina počinjenih u povijesti ove civilizacije. Sjećamo se tih užasa i stradalnika te donosimo nekoliko arhivskih fotografija o ovoj nacističkoj tvornici smrti.

Ove je godine, barem u Hrvatskoj, Dan sjećanja na Holokaust obiljeđen značajnije nego ranije. Za Hrvatsku to je značajno jer je u doba Holokausta i tu bio koncentracioni logor Jasenovac kojim su upravljali hrvatski fašisti – ustaše. Zato je hrvatska javnost sa simpatijama primila izjavu hrvatskog nadbiskupa o zločinima za vrijeme Holokausta i u Hrvatskoj. Uz slike o Holokaustu donosimo i dio te izjave.

Einsteinovo pismo, jedno od posljednjih koje je napisao, prodano je nedavno na dražbi. Pismo je privuklo posebnu pažnju, jer u njemu veliki fizičar iskazuje svoje stavove prema religiji. Donosimo jedan članak o tom pismu kao i tekst toga pisma u original, na njemačkom.

Gospođa Mila Eisenstein, iako je u desetom desetljeću svog života, još uvijek je vitalna i pamćenje ju dobro služi. Nedavno je dala interview za naš Bilten. Donosimo prvi dio njenih sjećanja koja se odnose na njene pretke i njeno odrastanje u Tuzli.

Donosimo dva književna priloga, oba iz pera pisaca, amatera, ali osoba koje su preživjele Holokaust. Sjećanja na to vrijeme ostalo je duboko usječeno u njihova pamćenja i pamćenja njihovih vršnjaka. Zato nije čudo da i 75 godina nakon Holokausta, preživjeli imaju potrebu da o tome pišu. "Važno je zvati Aleksandar", tako se zovu oba naša autora. Također, naša suradnica Narcisa Potržica daje prikaz jedne knjige sa židovskom tematikom a Oto Konstaein prikazuje biografiju dvojice "električara".

Editorial to the thirteenth issue of *The Voice of BB*

Dear readers,

January 27 is the anniversary of Auschwitz concentration camp liberation. In recent years this day is marked as International Holocaust Memorial Day. Auschwitz, the notorious concentration camp, where Nazis systematically, with no mercy, killed more than million people, mostly Jews, is a terrible witness of worst crimes in the history of our civilization. We remember these horrible crimes and the victims. In this issue we present some archive photos about this.

This year, at least in Croatia, Holocaust Memorial Day was marked with more importance than previously. It is significant for Croatia, as here, at the time of WW II, the notorious concentration camp Jasenovac, run by local Croatian Fashists the Ustashas, was the place where many Jews, Serbs and Roma people were killed. The statement of Croatian cardinal Bozanic on the commemoration in front of Zagreb cathedral was welcome by most Croatian media and public. For the first time we heard from Catholic authorities that crimes have been committed in Croatia during WW II. We bring several sentences from bishop's speech.

Einsteins's letter, one of the last he wrote, was recently sold in an auction. The letter raised special attention as famous physicist expressed his attitude regarding the Bible and religion. You can find the photo of the original as well as the text in German and English.

Mila Eisenstein, although in her nineties, still has an excellent memory. We present the first part of her interview. She speaks about her ancestors and her childhood in Bosnian town Tuzla.

Two literary supplement, both from Holocaust survivors, not professional writers show how such memories are deeply implemented in memories of their contemporaries. 75 years after Holokaust they still need to write about this. "An importance to be Aleksandar", both of them are named Aleksandar. Also our constant contributor Narciza Potežica gives a review of a book, and Oto Konstein gives an interesting story of two "electrician".

January 27: Holocaust remembrance Day - Dan sjećanja na žrtve Holokausta

Strahote Holokausta

Transport

Getto

Children

Fotografije 2012.

foto: jokber 12

Crematorium

Horrors of Holocaust

Baracs

Slave labor

Appel

Entrance to Auschwitz

Nikada zaboraviti! Nikada da se ponovi

Never to forget Never to happen again

Dan sjećanja na žrtve Holokausta

Dan sjećanja na žrtve Holokausta obilježen je ove godine u Hrvatskoj mnogo snažnije nego proteklih godina. Bilo je mnogo skupova u raznim hrvatskim gradovima u organizaciji i židovskih i nežidovskih udruga. Pažnju javnosti i medija ipak je najviše privukao iznenađujući skup pred zagrebačkom katedralom u organizaciji katoličke crkve. Ugodnom iznenađenju doprinjeo je sam kardinal Bozanić koji je u svom govoru izričito osudio zločine u notornom ustaškom logoru Jasenovac za vrijeme Holokausta. Evo nekoliko rečenica iz kardinalovog govora:

The Banner on Zagreb Cathedral

" Za Dan sjećanja na žrtve Holokausta izabran je 27. siječnja, dan oslobođenja Auschwitza, simbola stradanja šest milijuna Židova, simbola svih nacističkih i fašističkih logora širom Europe, pri čemu mi trebamo dati posebnu pozornost onome što se događalo u našoj sredini, u Hrvatskoj, bez ikakve zadržke ističući istinu o strahotama Jasenovca i drugih logora, stratišta nevinih ljudi....Na našoj prvostolnici ostavljamo ovaj spomen-natpis kao sliku suza zbog žrtava Holokausta, sliku vapaja koji uzdižemo zbog grijeha čovjeka. "

Židovska općina Zagreb i Shoa akademija su organizirali vrlo potresan susret. Iz Njemačke su došli mladi potomci nacista, aktivnih učesnika u Holokaustu. Izrazili su svoje žaljenje zbog okrutnih događaja u kojima su sudjelovali i njihovi djedovi. Ovdje, u Zagrebu, susreli su se s preživjelima Holokausta

Holocaust Remembrance day

The memory to the victims of the Holocaust has been marked this year in Croatia more strongly than in past years. There were many gatherings in various Croatian cities organized by both Jewish and non-Jewish associations. The attention of the public and the media, however, was most impressed by the surprising set-up before the cathedral in Zagreb organized by the Catholic Church. Cardinal Bozanić, who in his speech explicitly condemned the crimes in the notorious Ustasha camp Jasenovac during the Holocaust, contributed to a pleasant surprise. Here are few sentences from the Cardinal's speech:

Commemoration in front of Zagreb Cathedral

"January 27, anniversary of Auschwitz liberation, was chosen as

the Holocaust Remember Day. Auschwitz is a symbol of Jewish suffering, annihilation of six million Jews, it is the symbol of all concentration camps around Europe and we in Croatia should pay a specific attention to what happened here. Without any compromise we need to expose the truth about Jasenovac and other camps, places of annihilation for many innocent people. ... On our cathedral we put this banner as picture of tears for Holocaust victims, picture of our cries which we raise because of human sins. "

Jewish Community Zagreb together with Shoa Academy organized an impressive meeting of young Germans whose grandfathers were Nazis and committed crimes against Jews. They expressed their deep sorrow for what happened 80 years ago. They met Holocaust survivors of Croatia.

Der letzte Brief von Albert Einstein

Ein bislang unveröffentlichter Brief von Albert Einstein beendet die Debatte über seine religiösen Ansichten.

„Wissenschaft ohne Religion ist lahm, Religion ohne Wissenschaft ist blind.“ Das sagt Einstein und sein berühmter Aphorismus war seitdem Quelle endloser Debatten zwischen Gläubigen und Ungläubigen, die den größten Wissenschaftler des 20. Jahrhunderts zu sich zählen wollen.

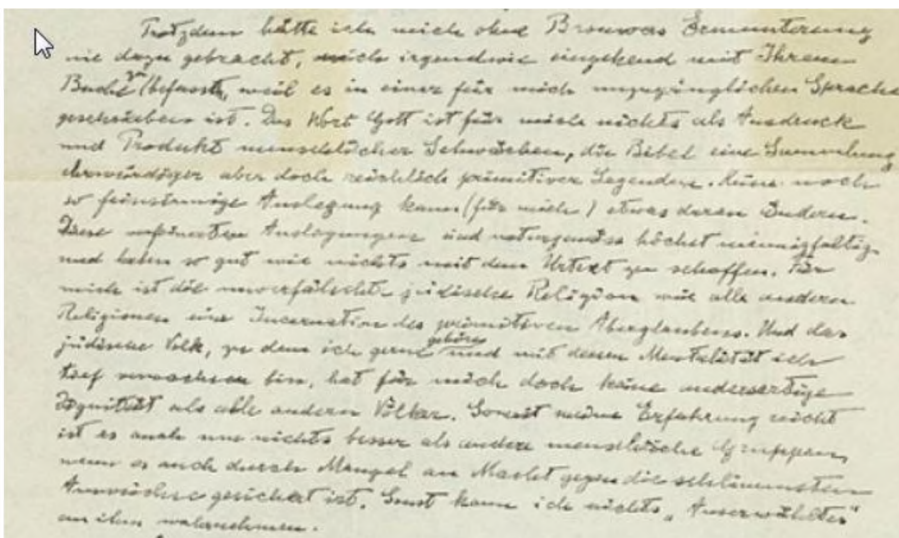
Ein wenig bekannter Brief von ihm könnte jedoch dabei helfen, den Streit zu beenden – oder zumindest könnte er eine weitere Kontroverse über seine Ansichten auslösen.

Der Brief, der sich über 50 Jahre lang in einer Privatsammlung befand, soll diese Woche in London versteigert werden. Er lässt keinen Zweifel daran, dass der theoretische Physiker kein Unterstützer religiöser Glaubenssysteme war, die er für „kindischen Aberglauben“ hielt.

Einstein schrieb den Brief am 3. Januar 1954 an den Philosophen Eric Gutkind, der ihm eine Kopie seines

Buches *Entscheide dich für das Leben: Der biblische Aufruf zur Revolte* geschickt hatte. Der Brief wurde ein Jahr später öffentlich zum Verkauf angeboten und befindet sich seitdem in Privatbesitz.

In dem Brief sagt er: „Das Wort Gott ist für mich nichts als Ausdruck und Produkt menschlicher Schwächen, die Bibel eine Sammlung ehrwürdiger aber reichlich primitiver Legenden. Keine noch so feinsinnige Auslegung kann (für mich) etwas

daran ändern.“

Einstein, der Jude war und der ein Angebot ablehnte, das Amt des zweiten israelischen Präsidenten zu bekleiden, lehnte auch die Idee ab, dass die Juden Gottes auserwähltes Volk seien.

„Für mich ist die unverfälschte jüdische Religion wie alle anderen Religionen eine Incarnation des primitiven Aberglaubens. Und das jüdische Volk, zu dem ich gerne gehöre und mit dessen Mentalität ich tief verwachsen bin, hat für mich doch keine andersartige Dignität als alle anderen Völker. Soweit meine Erfahrung reicht ist es auch um nichts besser als andere menschliche Gruppen wenn es auch durch Mangel an Macht gegen die schlimmsten Auswüchse gesichert ist. Sonst kann ich nichts 'Auserwähltes' an ihm wahrnehmen.“

Der Brief war bei den Christy's in New York fuer drei Millionen dolar verkauft. Dieser handgeschriebene, deutsche Beitrag ist nicht im Quellenmaterial des maßgeblichen akademischen Textes zum Thema gelistet, in Max Jammers Buch „Einstein und die Religion“.

Einer der führenden Einstein-Experten des Landes, John Brooke von der Oxford Universität, räumte ein, noch niemals davon gehört zu haben. Einstein ist am bekanntesten für seine Relativitätstheorien und die berühmte Gleichung $E=mc^2$, welche das Verhältnis von Masse und Energie beschreibt, aber seine Ansichten über die Religion waren lange Zeit umstritten. Seine Eltern waren nicht religiös, aber er besuchte eine

katholische Grundschule und erhielt zur gleichen Zeit Privatunterricht im Judentum. Dies war der Ansporn für das, was er später als sein „religiöses Jugendparadies“ bezeichnete, während dessen er religiöse Regeln einhielt, wie etwa kein Schweinefleisch zu essen. Es blieb jedoch nicht lange so und im Alter von zwölf Jahren hinterfragte er den Wahrheitsgehalt vieler Bibelgeschichten.

„Die Folge war eine geradezu fanatische Orgie des freien Denkens, die sich mit dem Eindruck vermischte, dass die Jugend durch den Staat mit Lügen verblendet wird; es war ein vernichtender Eindruck“, schrieb er später.

„Es war natürlich eine Lüge, was Sie über meine religiösen Überzeugungen gelesen haben, eine Lüge, die systematisch wiederholt wird. Ich glaube nicht an einen persönlichen Gott und ich habe dies niemals geleugnet, sondern habe es deutlich ausgesprochen. Falls es in mir etwas gibt, das man religiös nennen könnte, so ist es eine unbegrenzte Bewunderung der Struktur der Welt, so weit sie unsere Wissenschaft enthüllen kann.“

In seinen späteren Jahren sprach er von einem „kosmischen, religiösen Gefühl“, das seine wissenschaftliche Arbeit durchdrang und stützte. 1954, ein Jahr vor seinem Tod, sagte er, er möchte „das Universum als einziges kosmisches Ganzes erfahren“. Er gebrauchte auch gerne religiöse Ausschmückungen wie seine Erklärung von 1926, „Gott würfeln nicht“, als er Bezug nahm auf den Zufall, den die Quantentheorie ins Spiel brachte.

Zadnje pismo Alberta Einsteina

Jedno do nedavno neotkriveno pismo Alberta Einsteina okončalo je diskusiju o njegovim religioznim stavovima

„Znanost je bez religije gluha, religija je bez znanosti slijepa“. Ovo je rekao Einstein pa je ovaj njegov poznati aforizam postao izvorom mnogih rasprava između vjernika i nevjernika, koji su najvećeg znanstvenika 20. stoljeća nastojali uvrstiti među svoje istomičljenike.

Ovo manje poznato njegovo pismo moglo bi pomoći u razjačavanju ovih nesuglasica ili bi barem riješilo neke suprotnosti vezane za njegove poglede.

Pismo se preko 50 godina nalazilo u jednoj privatnoj zbirci i nedavno je u Londonu prodano na licitaciji za tri milijuna dolara. Ono ne ostavlja nikakvu dvojbu, da ovaj teoretski fizičar nije bio pobornik religioznog načina razmišljanja i koje je on nazvao „djetinjastim vjerovanjima“.

Einstein je ovo pismo napisao trećeg siječnja 1954. svom prijatelju Ericu Gutkindu, koji mu je poslao primjerak svoje knjige „Odaberite život: biblijski poziv na pobunu“. Godinu dana poslije pismo je dospjelo u jednu privatnu zbirku.

U pismu je Einstein rekao: „Riječ Bog nije za mene ništa drugo do izraz i proizvod ljudske slabosti, Biblija je zbirka časnih, ali primitivnih legendi. Nijedna interpretacija, ma koliko suptilna bila, (za mene) ne može to promijeniti“ .

Einstein je bio Židov no odbio je da postane predsjednik Izraela a također je odbacivao pomisao da su Židovi Bogom izabrani narod.

„Za mene je židovska vjera, kao i sve druge vjere, oličenje primitivnog praznovjerja. I židovski narod, kojem s ponosom pripadam i s čijim mentalitetom sam čvrsto povezan za mene nema nikakav veći dignitet

od ostalih naroda. Koliko mi moje iskustvo govori, nismo ništa bolji od ostalih ljudskih grupa kada je u pitanju nedostatak moći protiv najgorih ekscesa. Ne vidim ništa „izabranog“ u tome.

Pismo je nedavno na dražbi u Chrisie's poduzeću u New Yorka prodano za tri miliona dolara. Rukom pisano na njemačkom jeziku i ranije taj tekst nije objavljen u izvornim materijalima u knjizi Maxa Jammersa „Einstein i religija“.

Jedan od vodećih stručnjaka u zemlji o Einsteinu, John Brooke sa sveučilišta u Oxfordu izjavio je da o ovome ranije nije uopće čuo.

Einstein je najpoznatiji po svojoj teoriji relativiteta i po poznatoj jednadžbi $E=mc^2$ koja opisuje povezanost energije i mase, dok su njegovi pogledi na religiju dugo bili kontraverzni. Roditelji mu nisu bili religiozni, d on sam pohađao je kataličku osnovnu školu ali je uzimao privatnu poduku iz judaizma. To je bila pobuda za ono, što je kasnije nazivao svojim „religioznim mladenačkim rajem“ i zbog čega je pridržavao religioznih pravila te nije jeo svinjetinu. To nije dugo trajalo, pa je u dobi od 12 godina počeo sumnjati u istinitost mnogih biblijskih iskaza. Posljedica toga bila je otvorena fanatična orgija slobodnog mišljenja koja se miješala s dojmom da je država zaslijepljena mladima; to je bio porazni dojam, ”napisao je kasnije.

"Naravno da je to bila laž koju ste čitali o mojim vjerskim uvjerenjima, laž koja se sustavno ponavlja." Ne vjerujem u Boga kao u biće i to nikada nisam poricao, i to sam uvijek jasno govorio. Ako u meni ima nečega što bi se moglo nazvati religioznim, to je neograničeno divljenje strukturi svijeta u mjeri u kojoj to može otkriti naša znanost može otkriti. "

U kasnijim godinama govorio je o "kozmičkom, religioznom osjećaju" koje je prožimalo i održavalo njegov znanstveni rad. Godine 1954., godinu dana prije smrti, rekao je da želi "doživjeti svemir kao jedinu kozmičku cjelinu". Također je uživao u korištenju religijskih ukrasa, kao što je svoju izjavu iz 1926. godine, "Bog se ne kocka", kada je spomenuo slučajnost koju donosi kvantna teorija.

Was Einstein im Jahr 1954 schrieb

Lieber Herr Gutkind!

Angefeuert durch wiederholte Anregung Brouwers habe ich in den letzten Tagen viel gelesen in Ihrem Buche, für dessen Sendung ich Ihnen sehr danke. Was mir dabei besonders auffiel war dies. Wir sind einander inbezug auf die faktische Einstellung zum Leben und zur menschlichen Gemeinschaft weitgehend ähnlich: über-persönliches Ideal mit dem Streben nach Befreiung von ich-zentrierten Wünschen, Streben nach Verschönerung und Veredelung des Daseins mit Betonung des rein Menschlichen, wobei das leblose Ding nur als Mittel anzusehen ist, dem keine beherrschende Funktion eingeräumt werden darf. (Diese Einstellung ist es besonders, die uns als ein echt "unamerican attitude" verbindet.)

Trotzdem hätte ich mich ohne Brouwers Ermunterung nie dazu gebracht, mich irgendwie eingehend mit Ihrem Buche zu befassen, weil es in einer für mich unzugänglichen Sprache geschrieben ist. Das Wort Gott ist für mich nichts als Ausdruck und Produkt menschlicher Schwächen, die Bibel eine Sammlung ehrwürdiger aber doch reichlich primitiver Legenden. Keine noch so feinsinnige Auslegung kann (für mich) etwas daran ändern. Diese verfeinerten Auslegungen sind naturgemäss höchst mannigfaltig und haben so gut wie nichts mit dem Urtext zu schaffen. Für mich ist die unverfälschte jüdische Religion wie alle anderen Religionen eine Incarnation des primitiven Aberglaubens. Und das jüdische Volk, zu dem ich gerne gehöre und mit dessen Mentalität ich tief verwachsen bin, hat für mich doch keine andersartige Dignität als alle anderen Völker. Soweit meine Erfahrung reicht ist es auch um nichts besser als andere menschliche Gruppen wenn es auch durch Mangel an Macht gegen die schlimmsten Auswüchse gesichert ist. Sonst kann ich nichts „Auserwähltes“ an ihm wahrnehmen.

Überhaupt empfinde ich es schmerzlich, dass Sie eine privilegierte Stellung beanspruchen und sie durch zwei Mauern des Stolzes zu verteidigen suchen, eine äussere als Mensch und eine innere als Jude. Als Mensch beanspruchen Sie gewissermassen einen Dispens von der sonst acceptierten Kausalität, als Jude ein Privileg für Monotheismus. Aber eine begrenzte Kausalität ist überhaupt keine Kausalität mehr, wie wohl zuerst unser wunderbarer Spinoza mit aller Schärfe erkannt hat. Und die animistische Auffassung der Naturreligionen wird im Prinzip durch Monopolisierung nicht aufgehoben. Durch solche Mauern können wir nur zu einer gewissen Selbsttäuschung gelangen; aber unsere moralischen Bemühungen werden durch sie nicht gefördert. Eher das Gegenteil.

Nachdem ich Ihnen nun ganz offen unsere Differenzen in den intellektuellen Überzeugungen ausgesprochen habe, ist es mir doch klar, dass wir uns im Wesentlichen ganz nahe stehen, nämlich in den Bewertungen menschlichen Verhaltens. Das Trennende ist nur intellektuelles Beiwerk oder die „Rationalisierung“ in Freud'scher Sprache. Deshalb denke ich, dass wir uns recht wohl verstehen würden, wenn wir uns über konkrete Dinge unterhielten.

Mit freundlichem Dank und besten Wünschen,
Ihr A. Einstein

What Einstein wrote in 1954

Princeton, 3. 1. 1954

Dear Mr. Gutkind!

Spurred by Brouwer's repeated suggestion, I've been reading quite a bit of your book over the past few days, so thank you very much for sending it to me. The following struck me most. Regarding the factual attitude towards life and the human community we have a great deal in common: super-personal ideal with its striving for freedom from ego-centred desires, the striving for improvement and ennoblement of life, with an emphasis on the purely human element whereby inanimate things are only considered a means which may not be attributed a dominant function. (It is particularly this stance that unites us by being a genuinely "unamerican attitude".)

Still, without Brouwer's encouragement I would never have gotten myself to engage in any way intensively with your book because it is written in a language inaccessible to me. The word *God* is for me nothing more than the expression and product of human weaknesses, the Bible a collection of honourable but still largely primitive legends. No interpretation, however subtle, can change this (for me). These refined interpretations are by nature highly diverse and have hardly anything to do with the original text. For me the unaltered Jewish religion is, like all other religions, an incarnation of primitive superstition. And yet the Jewish people - to whom I gladly belong and with whose mentality I am deeply connected - have no different dignity for me than any other peoples. As far as my experience goes, they aren't any better than other human groups, although they are protected from the worst excesses by their lack of power. Other than that, I cannot see anything „chosen“ about them.

If anything, I find it painful that you claim a privileged position and try to defend it by two walls of pride, an external one as a human being and an internal one as a Jew. As a human being you claim, in a sense, a dispensation from the otherwise accepted causality - as a Jew a privilege of monotheism. But a limited causality is no longer a causality at all, as our wonderful Spinoza was the first to recognise with all rigorousness. And on principle, the animist view of the natural religions is in no way nullified by monopolisation. By building these kinds of walls, we can only arrive at a certain self-deception; but our moral efforts will not be advanced by them. Rather the contrary.

Now that I have stated our differences in intellectual convictions quite openly, it is still clear to me that we are very close to each other in essential things, namely in our evaluation of human behaviour. What separates us are just intellectual props, or the "rationalisation" in Freud's language. I, therefore, think we would understand each other quite well if we talked about specific things.

With friendly thanks and best wishes,

Yours, A. Einstein

Mila Eisenstein: Moji preci i moje djetinjstvo - intervju

O Hose Jacobiju, pradjedu, zagrebačkom nadrabinu

Ja sam imala to zadovoljstvo da kao dijete upoznam nadrabina. Naime, bili smo u Zagrebu, došli smo iz Tuzle gdje smo živjeli i bio je Pesah. Moja majka kao najstarija unuka bila je pozvana da idemo kod djeda na večeru. Ja sam bila mala, tri i pol godine, ali se sjećam, da smo ušli u jednu sobu. Za mene je bilo fascinantno da je tamo bio dugi stol i svijeće su bile. Onda je došao jedan stari gospon sa bradom. Moja majka je rekla "Djede, evo tvoje unučice". On je mene blagoslovio. Očito taj blagoslov je bio jako dobar. U kakvim sam ja sve mogućim situacijama isplivala, to stvarno je nevjerojatno. Znači, dobar blagoslov.... Inače on je berlinski đak i doktorirao je filozofiju i teologiju. Bio je odličan matematičar. Cijeli niz njegovih unuka i praunuka bili su dobri matematičari. Nažalost, ja sam nisam u tom nizu ja sam iznimka. Mnogi njegovi unuci i praunuci su bili profesori na fakultetu. Na sreću, ja sam naslijedila neke druge gene. Kad analiziram sebe, točno znam što sam naslijedila i od koga i dobro i loše. Dobro sam naslijedila od svog oca koji je bio dobar i širokogrudan i pošten, ja se nada, da sam ja poštena i sve što sam bilo gdje napravila, nisam napravila iz koristi. To je za mene nepojmljivi. Recimo, ja sam bila zastupnik za pokretne uređaje dijalize. Bila sam u dobrim odnosima s direktorom jedne klinike, ne u Zagrebu. Oni su naručivali takve uređaje ja sam mu mogla reći: " Daj naruči moje uređaje" i on bi to učinio. Onda, još nešto sam ja dobila, od prirode, Boga, kako kod hoćete. Ja nisam imala osjećaj straha. To je nešto fantastično. Zamislite vi, po svim tim situacijama u kojima sam ja bila. U ratu su bila velika bombardiranja. Ja sam govorila da se meni neće ništa dogoditi. I govorila sam "Znam da se meni ništa neće dogoditi. Mogla sam biti ne nervozna ne histerična, sve ove stvari sam ja izbjegla dolaze od straha, a ja strah nisam imala. Čak mogu reći da sam radila i neobične stvari. Baš nije bilo jako pametno ići preko brda kao recimo preko Sljemena u siječnju kroz šumu loše obučena. Svašta mi se moglo dogoditi. I životinje i četnici i čerkezi. Mene nije bilo strah! Glupo?! Ali činjenica da sam ja otišla i vratila se bez problema.

Hose Jakobi imao je mnogo djece i unučadi. Vaša majka bila ne njegova najstarija unuka. Tko su bila ostala djeca i unučad.

On je imao šest kćeri a moja baka Luiza bila je najstarija. Imao je sina dr Ivana Jakopi koji je bio predviđen da će biti profesor na fakultetu u Zagrebu. On je otišao studirati mislim u Dresden, na poznati fakultet za ekonomiju. Dobivao je novine iz Zagreba i u jednim novinama bio je jedan članak. On ga je pročitao i zatim napisao uredništvu, da koji idiot je napisao taj članak?! A taj "idiot" bio je neka poznata ličnost u Varaždinu

pa su mu napisali: "Dragi moj otpiši ti to mjesto na koje si namjeravao doći". Onda je on otišao i još završio pravo i budući da je on bio ekspert i ekonomije i prava on je imao jedno od najjačih kancelarija u Zagrebu i bavio se isključivo privrednim pravom. Zarađivao je grdne pare i kupio dvorac Marija Gradec u Laškom i te dvije kuće u Ambruševoj 13 i oženio svoju rođaku iz Koningsberga koja je inače bila profesor latinskoga i ja sam je zvala "tetka Etepetete". Da bila je iz Königsberga, jer je jedan dio familije bio u Berlinu a drugi u Königsbergu. Čak jedan bratić, bio je preko dva metra visok bio je u gardi jer su tražili visoke ljude.

Pradjed Hosea Jakobi je iz Berlina došao u Zagreb skupa sa svojom ženom i izrodio šest kćeri. Njegovi prijatelji su bili ondašnji ban i nadbiskup. Onda mu je ban rekao "Ti imaš dobru plaću ali nemaš miraz za šest kćeri!". Moj djed po majci porijeklom iz Poljske, ne previše vrijedan, to što sam ja donekle ležerna, to sam od njega pobrala. On je volio sve obrte makar je bio magister. Ja sam isto dobra na rukama, već sam sa šest godina bila za šivaćom mašinom. To sam od njega naslijedila. Kad se on odlučio da se ženi naišao je na šest kćeri. Najstarija je bila moja baka Luisa. Ona nije bila lijepa, nije bila mondena, nju je samo zanimala filozofija. Cijeli dan je sjedila s knjigom. Bila je jako kratkovidna. Ja sam rekla, da je on vjerojatno odlučio da nju oženi jer je bila najstarija i red je da uzme najstariju a osim toga je mislio "S njom ne ću imati nikakvih problema. Daj joj knjigu u ruku, ona ne će tražiti ni haljina ni nakita s njom ne će biti problema!". On se prezivao Zaloster. To su bila četiri brata i jedna kći. Oni su došli iz štetla. Bavili su se trgovinom drvom. Moj pradjed je bio splavar. Njegova žena je bila vrlo prpošna i energična i rekla: "Moji sinovi će svi biti doktori. Moj muž dobro zarađuje i oni će svi učiti." Međutim što se desilo! On je vozio splav, jedan radnik mu je pao u vodu, on je skočio za njim da ga spasi. Došao je kući, dobio je upalu pluća i za 14 dana bio je mrtav! Sada su slatke komšinice rekly: "E, kako će tvoji sinovi biti doktori, nemaš muža!" A ona je rekla: "Moji sinovi će svi biti doktori! Kako je i ona bila vješta na rukama, došla je do zaključka, što može najbrže zaraditi. Onda su se nosili šeširi, ona je kod jedne žene malo izučila i onda su se oni preselili u jedan mali gradić i otvorila jednu prodavaonicu šešira. Tri su doktora prava i moj djed, najmlađi, je farmaciju diplomirao. Kćerka, koja je bila jako pametna, ona je morala raditi sve u kući jer ova je priređivala, jer onda nije bilo pekara, sve se moralo praviti u kući. Međutim ona je imala francuski rječnik i naučila je sve riječi napamet. Od tri sina, doktora prava, od kojih jedan je opet imao tri kćeri. Jedna kćerka je završila kao ambasador u Ujedinjenim nacijama, druga je bila profesor univerziteta u Aleksandriji i treća je bila liječnik s dvije specijalizacije i studirala je u Beču a najbolja prijateljica je bila od nadbiskupa Initzera nećakinja. Ona je bila mala i crna a ova druga, mi smo je zvali Cuki, oličenje Hitlerove djevojke: plava s plavim očima s pletenicama, punašna, uska struka i kad su bili antisemitski ispadi na fakultetu, mlatili su ovu jadnu Initzerovu jer su mislili da bi i ona mogla biti Židovka. Ona ja kasnije prošla Auschwitz i završila je u Novom Sadu. Da se vratim na svoju baku. Ona je otišla u Tuzlu i tamo izrodila djecu, najstariju svoju majku. Ona je rodila tri kćeri i četiri sina. Ona ne samo daje bila zainteresirana za filozofiju, ona je bila nevjerovatni cionista i svoju djecu svoja je tri sina je poslala u Izrael. Jedan je otišao već 1919. a drugi 1920. Njih deset je osnovalo mošav, dobili su jedan teren koji je cijeli bio močvaran a to je sad lijepo uređeno. Ali su mladi umrli. Najstariji kad je 19. došao u Izrael, njega su nakon godinu dana poslali u Beč da studira agronomiju. On je diplomirao agronomiju, završio specijalizaciju južne kulture. Kad se vratio natrag bio je glavni inženjer engleske vlade. Tako one sve velike oranžerije on je projektirao. Kasnije je postao direktor jedne ogledne škole. Kada sam bila tamo u posjetama donio je neko voće, koje nikada nisam vidjela. Recimo, Izrael nije imao jabuke, a nakon niz godina postao je izvoznik jabuka. On je mogao milione zaraditi jer je znao kuda će ići voda. Ne samo to, nego kada je njegova škola zapala u teškoće on je prodao svoje zemljište sanira stanje. Ženio se dva puta. Prva žena je umrla u porodu i onda, kako tada nije bilo vrtića, moja je baka išala čuvati djecu. Tri puta je išla u Izrael onašnju Palestinu. Moj djed koji je bio jako razmažen, je rekao "pa što ti stalno ideš tamo", tako da su oni onda oboje otišli u Izrael. Tako su se oni spasili, otišli su negdje 1938. Kada sam ja došla prvi puta u Izrael, to je bilo fantastično. Tri ujaka stajala su na doku, tamo kamo se nije

smjelo doći. Najmlađi je u međuvremenu postao gradonačelnik jednog malog mjesta gdje je Helen Rubinstein fabriku pravila.

Kako su Vaši djed i baka stigli u Tuzlu?

Moj otac i majka su uvijek živjeli u Tuzli. Mom djedu kada se oženio ban je rekao da će mu dati koncesiju za apoteku, a to je onda bilo vrlo skupo, gdje god hoće. Onda je Bosna bila pustoš, ali je on htio ići tamo. Tako je on iz Zagreba otišao u Bosnu. Došao je oko 1910. i napravio je jednu prekrasnu apoteku. Moja majka bila je prva žena koja je išla u klasičnu gimnaziju u Tuzli, Tuzla je onda imala klasičnu gimnaziju! Tada je Tuzla imala oko 18000 stanovnika, mali gradić. Ali je bilo mnogo toga. Oficirski dom, klasična gimnazija... Bila je kao Rurska oblast. Gdje god zakopaš, nešto nađeš. Bilo je velikih solana, rudnika, bogata je bila Tuzla. Moj djed, rekla sam nije bio previše pametan, ljubio je Austriju i cijeli imetak pretvorio u austrijske obveznice. Moj otac je najmlađe dijete, moj djed je bio prvi kotarski liječnik u Tuzli, vjerojatno je došao iz Rusije, Eisensteini su iz Rusije i oženio je moju baku, koja je bila Betelheim i koja je bila vrlo bogata, imali su banke u Zagrebu i koja mu je izrodila jedno more djece, jedanaestero djece. Kada je rekla "Bernard, ich bin schon wieder schweigert!" on je rekao "Pa što, jesi žena udata ili nisi.." Tata je moj bio najmlađi i kako u Koprivnici nije bilo gimnazije, on je išao u Varaždin. On je bio najmanje vezan za Koprivnicu. Braća njegova: bilo ih je puno, do bila je epidemija šarlaha i petero njih je umrlo. To je bila tragedija. Moja baka, da li od toliko djece, uglavnom ona je jako rano dobila giht. Ja je sjećam, kada me tata vodilo da je vidim, ona je već bila u kolicima. Ali ona je iz tih kolica sa svim upravljala, ona je sve organizirala. Ja mislim, ovo što sam ja odličan organizator, to su njeni geni, to sam od nje pobrala. Dva brata su opet otišla u branšu direktora banke, jedan je bio veletrgovac u Koprivnici. Moj otac nije bio vezan za famijiju, koliko god je moja majka bila nevjerojatno vezana za nju. Moj otac je s 11 godina otišao. On je otišao studirati farmaciju u Prag a bio je dosta široke ruke pa je prvih 14 dana potrošio sve pare. Onda je pisao jednom bratu pa mu je ovaj poslao, onda je pisao drugom bratu pa mu je i ovaj poslao pare. Onda je on, kako je trebalo ići na praksu kada se studiralo farmaciju, on je bio na praksi kod mog djeda u Tuzli. To je bila velika apoteka. On se jako dobro slagao s tim mojim djedom. Djed je rekao da je on jedini koji nije krao, a svi ostali su nešto pokrali. Tako kad je on opet ostao bez para, pisao je mom djedu da mu pošalje, a on će preko ljeta to odraditi. Osim toga mu se jako svidjela moja majka, koja ga nije gledala, moram priznati, jer joj se nije -pametni djed optirao za Austriju. Tada su mu došli i rekli "Ti si optirao za Austriju, marš van! Apoteka? imaš šest mjeseci da je prodaš". On pokušao prodat apoteku ali mu nisu ni trećinu davali od vrijednosti, jer su znali da mora otići. Moj se otac vratio iz vojske u Zagreb i rekli su mu: "Tvoj bivši šef je u velikim poteškoćama, uzet će mu apoteku, neće na kraju ni desetinu dobiti. Moj je otac rekao "Idem vidjeti kako mu mogu pomoći" i javio je da će doći. Onda je moja majka rekla "Sada je sve riješeno, ja ću se udati za Milana. Onda su moga oca tako iscijedili! Dobio je nešto para od brata, ali je digao zajam sa 16% kamata jer je moj slatki djed htio odmah novce i to velike novce. On je to otplaćivao a kad mu je majka umrla, naslijedio je pare i negdje 30.-te godine uspio otplatiti, preplatio je glavnica tri puta, ne jedan put. Tako smo mi ostali tu, a djed i baka su otišli u Beč. Djed nije nikad ništa radio, jer zašto da radi, kada ga izdržava slatki zet. Ipak, njegov najstariji sin, Leo, koji je isto završio farmaciju, bio je provizor u Dubrovniku. Djed je kuću gdje smo mi stanovali prodao, a mi smo morali otići u podstanare i kupio je Leu apoteku u Iloku. To je sve lijepo išlo, no 1941. kada je došao rat on je hofirao s jednom Iločankom, Hrvaticom i ona je odmah rekla "Mi ćemo se oženiti i ja ću te zaštititi. Međutim, to ništa nije pomoglo. Oni su ga uhvatili i odveli u Vukovar. Tamo su ga mučili. On je sa sobom imao morfija i mislio je da će tako i tako umrijeti pa je uzeo morfij. Međutim su ga spasili od smrti i iza toga objesili! Odvratno! Odvratno! Da su ga pustili umrijeti, da su ga ubili, u redu. Ali ovako!! Moja majka, iz zahvalnosti što je ta Nada, njegova žena, njega probala spasiti, sve što je ostalo, dala njoj. Ona se kasnije preselila u Osijek, djevojački se zvala

Mitrović, kao apotekarova žena završila neki tečaj i radila kao srednji stručni kadar u apoteci u Osijeku tamo na uglu kod parka. Za vrijeme ovoga rata ona je bila kod mene jer se nije tamo sigurno osjećala.

Vratimo se mi na Tuzlu, gdje su se Vaši roditelji sretno smjestili. Vaš djed je Vašem ocu ostavio apoteku. Kako su se Vaši roditelji snašli nakon Prvog svjetskog Kako je prošlo vaše djetinjstvo i školovanje u Tuzli?

Apoteka je bila prekrasna. To su uredili Herman i Bote. Moj otac je bio veliki hrvatofil. U Pragu gdje su bila dva fakulteta, slavenski i njemački a djed je bio na slavenskom, a osim toga je odrastao u Varaždinu pa se osjećao Hrvatom. Kod nas je to bilo tako: otac Hrvat, Majka Austro-ugarska aja sam odrasla u jugoslavenskom sokolu. Moja maja je prvo rodila jednog sina koji je umro kao dijete. ad je sa mnom bila trudna, bila sam veliko dijete pa su majci preporučili da ne rodi kod kuće već u bolnici. Djed i baka su bili u Beču pa je ona otišla tamo da rodi u jednom poznati i skupi sanatoriju. Moj otac je rekao da je mogao Mercedes kupiti koliko je taj porod koštao. Tako sam se ja rodila u Beču. Vratili smo se čim se majka oporavila natrag u Tuzlu. Ljubila sam tu Tuzlu. U ono doba očevi nisu imali uvida u odgajanje djece. Da bi neki otac gurao kolica, to je bilo nezamislivo! Moja majka je bila razmažena od prvog dana i moj otac i ja smo se borili za njenu ljubav. Mi smo bili suparnici. Sad, nakon toliko godina vidim da u mnogim stvarima nisam imala pravo. Na primjer, kada meni nešto nije bilo pravo ja bih ocu rekla "Mama mene više voli nego tebe". Nisam mu bila privržena. Više sam bila privržena majci. Ostala sam jedina kći i odgajana sam jako slobodno. Recimo, mi smo imali veliku kuću, dolje je bila apoteke, gore je bio peterosobni stan a posluha je stanovala na mansardi. Roditelji su svako večer izlazili van u kino ili u kavanu. Moj otac bi rekao, neka djevojka ne ostane navečer sa mnom, jer se ujutro mora rano ustati. Mene su od rana naučili da ostanem sama i da se ničega ne bojim, nikakvih baba roga ili slično. Jedan puta sam se ja probudila u dva sata u noći ali sam znala da su oni od čika Balića. Ja sam otišla u treću sobu gdje je bio telefon, nazvala centralu i tražila Balića a mojima rekla: "Dosta se lumpali, vrijeme je da dođete kući", dok su oni odgovorili da idem natrag u krevet spavati. Imala sam tad četiri godine! U Bosni je bio običaj da cure ašikuju, hofiraju na haustoru. Čim bi moji otišli, cure bi se spustile dolje u haustor. Ja sam se probudila oko pola devet, cure nije bilo, idem ja nju tražiti. Dođem na haustor, haustor je poluotvoren, cure nema, ona se otišla malo prošetati. Idem ja nju tražiti i pođem u kino gdje su bili moji. Kasirica, koja je tamo bila, poznala me i znala da su moji unutra, pa me pustila Ja sam vidjela da je unutra mrak no ja sam ipak došla do mame i rekla „Mama ja sam došla“. Ona mi je odgovorila „Lijepo, dijete moje da si došla, kako si došla, tako se sada i vrati“ i ostala u kinu da ne propusti dio filma. Nije bilo opasnosti šetati se po Tuzli, nije bilo saobraćaja, tako da sam se ja od svoje pete, šeste godine kretala po Tuzli. Ja sam jako voljela, zanate. Imali smo momka, Ibru, kasnije je postao laborant, koji je bio zadužen za mene. On bi došao do šustera i pitao „Jeste li vidjeli malu od gazde“. „Bila je tu, otišla je u kovačnicu“. „Ajde kući, ubit će te otac“, rekao bi mi kad me našao. Tako je to išlo do moje sedme godine, dok nisam pošla u školu. Onda je mama rekla „Nije u redu, to dijete divlja, poslat ću je u internat“ što se meni nije svidjelo. No i otac je rekao neka ostanem kod kuće. U Ilok je došla jedna familija iz Pariza. Imali su kćerku od 19 godina. Ujak je onda još bio tamo. Ona je tražila neko mjesto, pa je ujak rekao mami „Neka ti je ona čuva, bolje nego Ibro.“ Zove me otac i kaže „Sad ćeš dobiti guvernantu iz Pariza, ako dođeš meni tužiti je, dobit ćeš dva šamara.“ Tako je došla guvernanta, napravili smo drugačiji raspored po stanu da njena soba bude uz moju. Sjedi guvernanta i govori „Joj, prije osam dana još sam bila na Pigalu, pa je došao jedan mladić za moj stol i gurnuo me nogom“, a ja sam pitala „Što te bolan gurnuo nogom?“ U Tuzli je bio običaj da srpski mladići odlaze u Pariz studirati. Odmah se pročulo po Tuzli da je došla cura iz Pariza. Drugi dan ona meni kaže „Kamo mi idemo, šetati?“ Ja joj kažem "Idemo šetati na po čaršiji." Kad smo tamo stigli, izlazi jedan mladić i obraća joj se na francuskom. Joj, ona se raznježila! A mene je pitala: "A što sada inače radiš". Odgovorila sam "Idem se igrati". "Pa idi se onda igrati! Samo dođi u četiri sata da te vidim" Meni je bilo krasno. Mi svaki dan izađemo iz sobe a ja idem svojim putovima i mi se zajedno vratimo. No otac me pitao: "Zašto ti meni nisi rekla kako provodiš vrijeme s guvernantom". "Pa,

zaprijetio si mi se s dva šamara". Tako je Ibro opet preuzeo brigu nada mnogom a guvernanta se vratila. Više nismo tražili novu guvernantu.

U osnovnoj školi imali smo krasnu učiteljicu svi smo je obožavali. No kada nismo bili dobri, dobivali smo packe. Dobila sam kecelju, ujutro bi me obukli, sama sam otišla u školu, znala sam gdje je škola. Bila sam osrednji đak. Jedino matematika mi nije išla, ostalo, književnost, je bilo dobro. Bila sam u "Sokolu" i tamo vježbala. Za kraljev rođendan 6. rujna imali smo priredbu, isto tako za 1. prosinca, dan ujedinjenja. Tuzla je bilo mjesto u kojem se znalo gdje što pripada. Gradonačelnik je bio Musliman, šef policije je bio Srbin a predsjednik suda je bio Hrvat. Svi su se dobro slagali. A kod moga oca u apoteci gdje je bila soba za dežuru, uređena kao normalna soba. Tamo, svaki dan oko 11, pola 12 skupilo se njih šest - sedam, svaki druge stranke: doktor Meizović komunista, doktor Peleš radikal, Ivo Balić HSS, ma sve moguće! Onda, 1939. pred rat, svi su međusobno posvađali i popljuvali, a točno drugi dan u pola 12 svi su opet došli. Bilo je zgodno, šef policije bio je Boro Jovanović, a u Tuzlu je, kada je pao s vlasti interniran je bivši ministar Korošec. Za njega je Boro bio zadužen, pa se žalio, "Ne mogu doći, moram paziti na Korošeca". "Pa dovodi i njega", rekao mu je otac, tako da je i Korošec bio svaki dan tamo.

Nakon četiri razreda osnovne škole upisala sam gimnaziju. Profesor književnosti bio nam je Meša Selimović (kasnije poznati pisac). Bio je to jako lijepi dio mog života. Bilo nas je dvoje – troje koji smo ostali u vezi cijeli život. Jedna je bila Nada Božičević. Ona je kasnije postala predsjednik suda u Sarajevu. Na kraju je ona završila u Izraelu iako je bila Srпкиnja. Njena kći se udala za polu-Židova, Gaona. Za ovoga rata otišli su Izrael i ona je povukla i svoju majku. Tako mi je Nada piše "Eto, cijeli život sam proživjela ovdje, a sada sam u Izraelu i dobivam 400 dolara penzije". Moja prva ljubav bila je gimnazijska i ta se povlačila kroz cijeli život. Moja majka mi je rekla: "Znaš, ovdje u Tuzli ljudi nisu zdravi". No njegova majka je mene obožavala. On je bio Dragi Tešić, kasnije dekan Veterinarskog fakulteta u Beogradu. No ona je bila stup familije. Mene je obožavala. Kad sam dolazila k njima, ona bi se ustajala u pet ujutro da mi ispeče svježe pecivo. No ja sam se bojala. Ona je bila stup familije. "Ako se ja za njega udam, doći ću u obitelj gdje je majka glavna, a ja na to nisam navikla". Međutim, kad je moj muž već bio jako bolestan, meni padne taj Dragi napamet, jer je bio u Beogradu i poznat, a njegov nećak, Lozica, bio je advokat u Zagrebu. Ja nazovem majku od toga Lozice, neka velika HDZ-ovka, i kada je pitam čuje li nešto o familiji u Beogradu, ona meni spusti slušalicu. No meni vrag ne da mira i ja nazovem prijateljicu u Beogradu i kažem neka ode na Veterinarski fakultet da se raspita o njemu, on je tamo bio dekan dvadeset godina. Ona se vrati i sazna da je on na Zlatiboru. Znala sam da imaju vikendicu tamo. Jerko umre i par dana nakon toga nazove Beograd, sestra od Dragia. "Joj, dobila sam te, ali prekasno, Dragi je umro od raka pluća. Prije smrti je rekao da jedino još htio čuti tvoj glas". Kroz cijeli život smo bili u vezi. Čak je i njegova žena bila ljubomorna na mene. Ali zašto? Da sam se htjela udati za njega, udala bih se pred 20 godina. Bio je kongres veterinara pa su i mene zvali. Njegova mi asistentica rekla "Čujte, magistra, naš profesor se zbog Vas ne ženi, ima punu ladicu Vaših slika".

Kada ste maturirali, bilo je to pred sam rat tamo?

Da, to je bilo 1941. Izašli smo na ulicu i vikali "Bolje rat, nego pakt, bolje grom nego rob". I onda opet nešto zgodno. Kuća je imala veliki podrum. Mi smo svi sišli u podrum. Došao je jedan čovjek u jugoslavenskoj vojničkoj uniformi i kaže mom tati "Joj gospodine, bili mi bilo kakve civilne krpe mogli dodati, ako me uhvate u ovom, odvesti će me u zarobljeništvo. "Nema problema" i ode u stan i donese mi kompletno odijelo. Ja dođem u Zagreb 1945. stanovati u Vlaškoj 53, preko puta naiđem na tog čovjeka. On je sve ispričao, ženi, oni su me ovako primili.

Sjećate li se 1941. ulaska Nijemaca u grad?

Prije ulaska slijedila je pljačka. Narod pljačka skladišta vojske. Vidim ja, jedan u kolicima vozi vreću brašna. Kažem ja "*Hoćeš mi prodati vreću brašna Ti možeš otići po drugu*". Tako ja kupim vreću brašna, na svu sreću. Sada opet nešto romantično. Blizu nas bila je uprava šuma. Tamo je bilo puno mladih inženjera. Mi učenice nismo se družile s njima. Tamo je bio jedan inženjer, Raica, za njim je čeznulo pola tuzlanskih mama koje su imale kćeri. Kad netko kuca na prozor, evo ti Raice na konju. "Ulaze, ulaze, treba da se sklonite. Sada je to malo unaprijed. Ja tebe pratim od tvoje 15. godine i čekam da narasteš i onda da te zaprosim. Ali pošto je došao rat, onda te sada prosim. Ja sam iz Kragujevca, imamo tamo imanje. Ja ću se skinuti i nekako ćemo otići u Kragujevac". Taman bi se dobroprovela u Kragujevcu. To nije došlo u obzir, ali mi je rekao "Znaš, ja sam član Partije i imam dosta literature, mogu li to kod vas spaliti?" Tog Raicu Đekića sam kasnije vidjela, postao je pomoćnik ministar šumarstva, opet me htio ženiti.

Mila Eisenstein:

My ancestors and my childhood in Bosnia's town Tuzla

My ancestors came from Austria and Russia. They were Askenasy Jews, most of them successful and wealthy. They studied in Vienna and Prague. My great-grandfather, Hosea Jacobi, went to Zagreb to become a chief rabbi. The oldest of his six daughters was my grandmother Luise. She married a Polish Jew, Zaloster was his family name. He became a pharmacist in Bosnien Tuzla a wealthy town with salt mines. My other grandfather, Eisenstein, came from Russia. He married my grandmother from a well to do Betlheim family. They had eleven children, my father was the youngest. He studied pharmacy in Prague and later, he came to Tuzla to continue the family business of my grandfather, his father in law.

I had a nice and interesting childhood in Tuzla. My father had many influential friends there. Every day they came for a cup of coffee to his pharmacy. I went to a very good school "Gymnasium", but I was not a very good student. The war broke out in the year when I finished my high school.

Oto Konstein

Dva električara

Obojica su Židovi i to pokojni.

Boris Braun

Rodom su iz različitih zemalja i iz različitih razloga su postali električari.

Prvi je nedavno preminuli Boris Braun.

Rođen je u Đurđevcu 20. kolovoza 1920. u bogatoj židovskoj obitelji. Nakon završene gimnazije otišao je u Zagreb na studij. No tek što je počeo studirati na Poljoprivrednom fakultetu, stigao je 1941. rat i u Hrvatsku gdje je Boris živio, pa se on morao vratiti u Đurđevac. Tamo nije dangubio već je izučio električarski zanat. Kao što je sam više puta naglasio, taj mu je zanat spasio. Naime, u jesen 1942. zajedno s roditeljima je uhapšen i deportiran u koncentracioni logor Auschwitz. Roditelji su mu tamo ubijeni, a on je zahvaljujući svom električarskom zanatu preživio i marš smrti i sve ostale logore u kojima je bio, da bi konačno dočekao oslobođenje o koncentracionom logoru Buchenwald u travnju 1945. Po povratku u Zagreb od cijele obitelji našao je samo sestru. Odo status doktora znanosti. Do 1971.

Radio je kao profesor na Poljoprivrednom fakultetu, a 1977. Postaje savezni inspektor za peradarstvo u Mariboru. Usprkos strahotama koje je preživio, njegov optimizam i vedra narav dali su mu snagu da doživi duboku starost. Umro je 2018. u 99.-oj godini života.

Drugi električar o kojem je riječ je JOSEPH ROTBLAT. On je poljski Židov, rođen u Varšavi 1908.g. Obitelj mu je tokom Prvog svjetskog rata ostala bez bogatstva, pa je Joseph s 15 godina bio prisiljen napustiti školu i raditi kao električar. U želji da postane fizičar, upisao je studij fizike na Sveučilištu Varšava. Da bi to mogao, danju je radio, a noću učio. Uz tako mukotrpan način života uspio je 1932.g. diplomirati. Oduševljen Einsteinovim dostignućima, te u želji da i on postane znanstvenikom, 1958.g. stekao je doktorat iz fizike.

Početak 1939. dobio je stipendiju na Sveučilištu Liverpool i tamo nastavio svoj znanstveni rad. Već na početku rata Joseph Rotblat je spoznao da se Nijemce može zaustaviti samo ako saveznici razviju atomsku bombu. Odlaskom 1944. godine u SAD, pridružio se je tajnom projektu u Novom Meksiku, gdje su najbolji fizičari radili na razvoju atomske bombe. Međutim, kada mu je postalo jasno da su nacisti nisu u stanju napraviti atomsku bombu prije završetka rata, on je napustio projekt i vratio se u Veliku Britaniju. Počeo je istraživati učinke zračenja na razne organizme. Pridružio se je lordu Bertrandu Russelu jednom od najglasnijih protivnika atomske bombe. Zajedno s Einsteinom, Russel je 1955.g. napisao mirovni manifest, što je bila osnova za mirovnu konferenciju održanu 1957.g. u kanadskom gradu Pugwash. Od tada mirovna konferencija se održava svake godine.

Rotblat, koji se odmah priključio Pugvaškom pokretu, prvi put je pozvao Amerikance, Britance i Ruse da se obustavi hladni rat. Rođen je mirovni pokret. Značajni uspjesi postignuti su i u kontroli naoružanja i sa sporazumom o djelomičnoj zabrani pokusnih nuklearnih eksplozija u 1965.g. Za svoje napore u borbi za svjetski mir 1955.g. zajedno sa Pugvaškim pokretom nagrađen je Nobelovom nagradom za mir! Na dodjeli nagrade Rotblat je rekao: "Sjetite se svoje humanosti i zaboravite sve ostalo."

Umro je 2005. u 87.-oj godini života.

Oto Konstein:

Two Electricians

Both are Jews and both are dead.

They are from different countries and for various reasons have become electricians.

First of them is Boris Braun who recently died aged 99. He was born in Đurđevac on August 20, 1920, in a rich Jewish family. After graduating from high school, he went to Zagreb to study. Soon after beginning of his studies at the Faculty of Agriculture, the war started. It was in Croatia in 1941 where Boris lived, so he had to return to Djurdjevac. There he wasted no time but started studying electric craft. As he often suggested, this saved his life. Namely, he was arrested and deported to the Auschwitz concentration camp in autumn 1942 together with his parents. His parents were killed there but he had survived thanks to his electrical crafts, He survived Auschwitz as well as the death march and all the other camps in which he had been. Finally he experienced the liberation of concentration camp Buchenwald in April 1945. When he returned to Zagreb, out of all his family, he found only his sister . He found nothing from the property. It started from scratch! He continued his studies and graduated from the Agricultural Faculty. He worked hardly, was active as a scientist and gained his PhD in agriculture. Till 1971 he worked as a professor at the

Faculty of Agriculture and in 1977 he became the federal inspector for poultry in Maribor. Despite all horrors, he experienced, his optimism and vivid nature gave him the strength for a long life. He died in 2018 aged 99.

Joseph Rotblat

The second electrician was JOSEPH ROTBLAT. He was a Polish Jew, born in Warsaw in 1908. During the First World War, his family remained without wealth, and Joseph at that time 15 years old, was forced to leave school and work as an electrician. In his desire to become a physicist, he enrolled in a physics study at the University of Warsaw. To do that, he worked during the day and learned at night. With so complicated lifestyle he managed to graduate in 1932. Delighted with Einstein's achievements, he was motivated to become a scientist and in 1938 he finished his PhD in physics.

At the beginning of 1939 he received a scholarship at the University of Liverpool and there he continued his scientific work. Already at the beginning of the war, Joseph Rotblat knew that Germans could only be stopped if the allies develop atomic bombs. In 1944 he left for United States, and joined a secret project in New Mexico, where the best physicists worked on atomic bomb development. However, when it was clear that the Nazis were unable to produce the atomic bomb before the end of the war, Rotblat left the project and returned to Britain. He began to explore the effects of radiation on various organisms. He joined Bertrand Russell as one of the most loud opponents of the atomic bomb. Together with Einstein, Russell in 1955. wrote a peace manifesto, which was the basis for a peace conference held in 1957. in the Canadian town of Pugwash. Since then, the peace conference has been held every year.

Rotblat, who immediately joined the Pugwash movement, first invited Americans, British and Russians to end the cold war. A peace movement was born. Significant achievements were also achieved in armaments control and on partial banning of nuclear explosions in 1949. For his efforts to fight for world peace in 1955 along with the Pugwash Movement, he was awarded with Nobel Peace Prize! At the award ceremony, Rotblat said, "Remember your humanity and forget everything else."

He died in 2005 aged 87.

Narcisa Potežica:

O romanu Roberta Seethalera "Trafikant"

U romanu Roberta Seethalera "Trafikant", koji je u nakladi HENA COM tiskan u listopadu, 2017. (s njemačkog u prijevodu Željke Gorički) na 224 stranice majstorski se opisuje Beč tridesetih godina prošlog stoljeća, naročito za vrijeme okupacije od strane Trećeg Reicha. Snažno su oživljene bečke ulice, trgovine i navike njegovih stanovnika u doba prije Dugog svjetskog rata. Osjeća se psihoza straha i neizvjesnost pred nadolazećim nacizmom, pa čitatelje asocira na atmosferu poznatog filma "Cabaret"s Lizom Mineli u glavnoj ulozi, jer su u cabareu na pozornici u početku česte šale na račun nove vlasti, no kasnije i tamo prevladava bojazan i neki izvođači stradaju.

Pisac nas postepeno suočava s postupcima ljudi u doba nadolazećeg fašizma, pa dok jedni hvale novu vlast i čak otvoreno podržavaju okrutni politički okvir, drugi mu se nadljudskom hrabrošću suprotstavljaju. U toj se oprečnosti skriva snaga ove proze, fiktivne priče, s jedne strane turobne i mračne, a opet čovječne i blage s druge strane. Roman je to koji se pročita u jednom dahu, ne samo zato što je po opsegu na svega dvjestotinjak stranica već što u središtu pažnje kritizira rat i stradanje nevinih ljudi, u ovom slučaju Židova. U to doba postepeno Židovi postaju najprije predmet ismijavanja, pa su sve više nepoželjni, službeno im je zabranjena vožnja tramvajem, postaju građani drugoga reda, a na kraju im se zabranjuje rad te oduzima sve što imaju - stanovi, radnje, kuće i na kraju - odvođe ih u logore. Mnogi se iz njih nikada nisu vratili.

Kroz opis likova, opisujući njihove svakodnevne postupke slavi se hrabrost onih koji su imali snage suprotstaviti se i svojim postupcima pokazati koliko su ne samo ogorčeni onim što se svakodnevno događa, već i da su protiv stradanja nedužnih ljudi, čak otvoreno pokazuju neslaganje s politikom koja se vodi u zemlji.

Radnja romana počinje 1937. godine kada glavni lik - mladi Franz Huchel, pritisnut naglom promjenom u svom životu, jer se utopio majčin bogati zaštitnik, odlazi iz rodnog mjesta. Ali obzirom da je njegova majka u Beču imala prijatelja koji joj je, prema njezinim riječima, dugovao uslugu, on je sada pristao primiti Franza kao vježbenika i zaposliti ga za ispomoć u svojoj trafici. Tako mladić iz idilične austrijske provincije stiže u kozmopolitski Beč na posao trafikanta.

U ono malo vremena koje je imao da se pribere, prije nego je iz vlaka išetao na željezničku postaju u Beču, Franz je o budućnosti koja ga je čekala maštao u pastelnim bojama i nježnim, svećanim zvukovima. Prvi susret s velegradom – njegovim smradovima, njegovom bukom, njegovim šarolikim stanovnicima – otkrio mu je gotovo sve o budućnosti i gradu u kojoj se ima nastaniti. Točnije, gotovo sve. Iako pomalo žali za rodnim mjestom koje je napustio on s oduševljenjem misli i govori o velikom gradu.

“U mislima mu je izronila slika budućnosti kao udaljena obala iz jutarnje magle: još trunčicu nejasna i mutna, no svejedno obećavajuća i lijepa. I odjednom je sve postalo lako i ugodno.”

Franz o dolasku u Beč piše svojoj majci duga pisma, misli s nostalgijom o svom mjestu, o jezeru i majci koje je napustio ali ujedno i s oduševljenjem govori o Beču, o životu u velikom gradu, o trafici u kojoj radi i situacijama u kojima se našao, te o ljudima koje je u Beču upoznao. Uhodavajući se u posao trafikanta zajedno s vlasnikom trafike, Ottom Trsnjekom, Franz će početi shvaćati koliko slojeva i velikog kaosa može imati svijet u kojem živi. A u trafiku dolaze različiti ljudi, u različito vrijeme, svatko od njih sa sasvim različitim pričama i potrebama. Stari trafikant - iskusni Otto, poučava Franza, pa on s vremenom nauči jako dobro procjenjivati osobine kupaca i pamtiti njihove posebne navike i potrebe.

Među brojnim mušterijama mladog će trafikantskog naučnika posebno fascinirati jedan kupac, koji često dolazi a to je čuveni profesor doktor Sigmund Freud. On u trafiku dolazi po novine i cigare, pa ga mladić kao uvaženog kupca i znanstvenika svjetskog ugleda prati do kuće noseći paket s novinama i cigaretama koje je kupio kod njih u trafici. Uz razgovore o ženama i ljubavi, među dvojicom muškaraca će unatoč razlici u godinama započeti neobično prijateljstvo, pa mladić priča slavnom psihoanalitičaru o svom životnom neiskustvu, osobito ljubavne probleme s Čehinjom Anezkom, koju je upoznao u Prateru a ona radi u Cabareu, gdje on često odlazi.

No, okrutni će nacistički režim obojicu prisiliti na iznenadne odluke, a ljubavna će pitanja donekle doći u drugi plan. Tako će novom političkom situacijom - dolaskom nacizma – susjed mesar postati predvodnik u akciji razbijanja trafike jer u toj trafici prodaju cigarete i novine Židovima pa i Freudu, a stari trafikant koji je bez noge, iako je invalid je iz Prvog svjetskog rata na kraju je uhapšen. Sigmund Freud, poznati liječnik i znanstvenik odlazi iz Beča i na željezničkoj stanici se Franz, mladi trafikant oprašta s njim. Ujedno se Franz čudi zašto su odjednom svi protiv Židova, pa o tome čak piše svojoj majci.

Starog trafikanta, jer je eto prodavao i Židovima – iako je invalid čak hapse i odvođe u zatvor koji je ustvari bivši hotel a sada je glavna komanda Gestapa u čijem je podrumu zloglasni zatvor. Mladić uzalud traži Otta, no poslije nekoliko tjedana šalju njegove stvari (pa i hlače s jednom nogavicom), rekavši da je umro. Mladi trafikant duboko žali svog poslodavca – gospodina Otta, pa ogorčen postupkom političke vlasti noću s jarbola na kojem je zastava, sa zgrade zloglasnog zatvora – komande Gestapa skida zastavu i stavlja hlače s jednom nogavicom. Naravno drugo jutro se zna tko je to postavio u znak protesta – to jest čije su to bile hlače i sada mladi trafikant strada.

Nekoliko podataka o austrijskom piscu Robertu Seethaleru, koji je rođen 1966. godine u Beču, a do sada je objavio romane "The Bee and Kurt", "The Future", "Now it gets serious" i "The Trafikant" (sve u izdavačkoj kući KEIN & ABER, Zurich). Njegov roman "Trafikant" prvi je put izdan 2012. godine. Godine 2007. Seethaler je nagrađen prvenstvom nagrade Buddenbrookhaus za "The Bee i Kurt", a 2008. godine dobio je stipendiju Alfred Döblin Akademije umjetnosti. Njegov scenarij "Heartbreaking" je osvojio nagradu (za film "Doručak Dorst"), drugi scenarij "Druga žena" snimio je čuveni Hans Steinbichler, pa je premijera bila na Münchenskom filmskom festivalu, a dobio je i tri nagrade Grimme 2009. godine. Sada Robert Seethaler, književnik, pisac scenarija i glumac - živi i radi u Berlinu i Beču.

Narcisa Potežica:

About Robert Seethaller's novel "The Trafficker"

In this novel published in Zagreb in 2017 (translated from German) the writer describes Vienna in the 1930s, especially during the occupation by the Third Reich. He evokes the streets of Vienna, the shops and habits of its inhabitants in the time of World War II. He feels the psychosis of fear and uncertainty ahead of the emerging nazism, so the readers associate themselves with the atmosphere of the famous "Cabaret" with Lisa Mineli in the main role, because often in cabarets there are jokes about the new government, but later fear prevails, and some performers disappear.

The writer gradually confronts us with the actions of people at the time of the upcoming fascism. While some praise the new government and even openly supports a cruel political framework, others are opposed with superhuman courage. The power of this prose is shown by contradictions, fictitious stories, on the one hand dull and dark, yet humane and mild on the other. The novel can be read in one breath, not only because it is only two hundred pages, but the center of attention is the criticism of the war, suffering of innocent people, in this case the Jews. At that time Jews became the subject of ridiculing, they are becoming increasingly undesirable, officially banned from driving by tram, becoming citizens of the second order, and at the end they are forbidden to work. All their positions, apartments, shops, houses were taken away and finally - they were transported to concentration camps. Many of them never returned.

The events of the novel begin in 1937 when the main figure - young Franz Huchel, pressed by changes in his life, leaves his birthplace for Vienna. But since his mother in Vienna had a friend who, as she pointed, owed her a lot, he agreed to receive Franz as a trainee and hire him to serve as a trainee. Thus a young man from an idyllic Austrian province arrives in a cosmopolitan city of Vienna on a job of a trafficker.

Franz arrives in Vienna. He writes long letters to his mother, thinking with nostalgia about his former place, about the lake and mother he has left, but he also writes with enthusiasm about Vienna, about life in the big town, about the the shop where he works, his situations, people he met in Vienna. Entering the business of the trafficker together with the owner, Otto Trsnjek, Franz starts to realize many layers and a chaos in the world in which he lives. And there are different people coming to traffic at different times, each of them with quite different stories and needs. An old trafficker - an experienced Otto, teaches Franz, so he learns how to evaluate features of customers and remember their special habits and needs.

Among the numerous clients, the young trafficker will be impressed by a buyer often coming; this was famous profesor and doctor Sigmund Freud. He comes to the traffic to buy newspapers and cigarettes, so the young man treats him as a renowned customer and world-renowned scientist. He escorts him to his house carrying a packet of newspapers and cigarettes he has bought. In addition to conversations about women and love, the two men will, despite the age difference, became friends, the young man begins to talk to a prominent psychoanalyst about his life inexperience, especially the love affairs with a Check girl Anesis, whom he met at Prater. She works in Cabaré which he visits often.

But the cruel Nazi regime will force both of them to make sudden decisions, and love affairs will somewhat come to another plan. Thus by the new political situation - by the arrival of Nazism - the neighbor butcher will become the leader in the action of breaking the traffic because the shop sold cigarettes and newspapers to Jews and to Freud. The old trafficker who had no leg, and was WW I veteran , was arrested . Sigmund Freud, a renowned physician and scientist, leaved Vienna. Franz, a young trafficker, said him goodbye at the train station. At the same time, Franz was surprised why all people are suddenly against the Jews He even wri0te about this to his mother.

The old trafficker, though a disabled person was imprisoned in a building which once was a hotel. The same building was transformed into Gestapo headquarters with a notorious prison in the basement. The young man in vain searches for Otto, but after a few weeks Gestapo sends him Otto's one leg pants, informing him Otto died. The young trafficker is deeply stressed by such behavior. During night he takes off the flag from the mast on the prison building, replacing it with Otto's pants. Next morning he is discovered and also inprisoned.

The Austrian writer Robert Seethaler was born in 1966 in Vienna- He published novels "The bee and Kurt", "The Future", "Now it gets serious" and "The Trafikant" (all in KEIN & ABER publishing house, Zurich). His novel "The Trafficker" was first published in 2012. In 2007 Seethaler was awarded with Buddenbrookhaus prize for "The Bee and Kurt", and in 2008 he received a scholarship from Alfred Döblin Academy of Art. His "Heartbreaking" screenplay won the award (for the Dorst Breakfast film). Another screenplay, "The Second Wife" filmed by famous Hans Steinbichler was premiered at Munich Film Festival, and received three Grimme Awards in 2009. Robert Seethaler, writer, script writer and actor - lives and works in Berlin and Vienna.

Tetka

Kada čovjek dodje u neke godine, okrene se i pogleda iza sebe. Obično ga obiteljska povijest ne zanima dok je mlad. Svašta se ispriječi na tom putu: škola i studije, na prvom mjestu. Zatim juri djevojke pa onda zaposlenje, usavršavanje, iza čega slijedi vojni rok pa brak, obitelj, djeca, (bar je nekada tako bilo), a cijelo vrijeme mu visi nad glavom materijalni moment, stambeni problemi i odgajanje djece. A ne treba zaboraviti niti karijeru. Ruku na srce, obiteljska povijest mlade ljude i ne zanima. Ni ja nisam imao vremena za to, dok sam bio mlad. U jednom trenutku, ipak, napravimo rekapitulaciju i rezime svega onoga što smo uradili, i vidimo da smo, jedostavno izostavili pretke. A to je upravo ono što nas u našim godinama intrigira i polako sustiže. No obično je onda već kasno i za „normalne“ ljude, a kamo li za one koji obitelj nikada nisu ni vidjeli a kamo li upoznali. Da stvar bude gora, zlotvori su se pobrinuli da nama, Židovima, zatru svaki trag, pa su spaljivali sinagoge (i matične knjige, spise, dokumenta u njima i ne samo u njima) kao i sve što je židovsko. I tada se nađete u beskrajnoj pustinji i ne znate odakle početi. Onda se čovjek mora snalaziti, počne obilaziti matične urede, muzeje i druge izvore, sve do starih novina i telefonskih imenika, vojnih i sudskih spisa, arhiva, popisa privrednika i zanatlija, liječničkih i odvjetničkih komora, katastarskih i poreznih knjiga (Austrougraska je vrlo precizno vodila te knjige) čitulja, i tako u nedogled.

Ja nisam bio te sreće da upoznam svoju obitelj. O svom posvojenju sam saznao tek u 16-oj godini. Bio sam toliko šokiran i zaprepašćen - jer to sam saznao, posredno, iz krsnog lista na kraju školske godine -, da se nisam usudio niti pitati nekog, zašto su mene moji roditelji napustili, gdje su sada oni, koji je moj status u sadašnjoj obitelji, pogotovu ako im budem postavljao „nezgodna“ pitanja i sl. Sada znam (ipak, nisam od njih saznao) da su to bili moji rođaci, dobronamjerni, koji su me sakrivali, hranili, odjevali i školovali i pružili mi obiteljsko okruženje, ali su iz nekog razloga prešutjeli moju povijest. Ni danas ne mogu presuditi da li su postupili ispravno ili ne. No, tada sam se osjećao mizerno, nebo se sručilo na mene. Postoje apsurdne situacije kada čovjek pokuša kazati sebi: “Ovo ne može biti istina, ovo se ne događa meni“. Trebalo mi je puno vremena da shvatim da se to meni dogodilo.

Davne 1945 godine došla nam je u posjet jedna mlada i lijepa žena, imala je 25 godina (ja sam tada imao 5 godina), zvala se Lidija. Odmah sam je prekrstio u Lija. Od prvog trenutka sam uočio da sam joj simpatičan, i drag. Kao da sam osjetio neki fluid. Uvijek, kada bi nam došla u posjet, posvijetila bi većinu vremena meni. Ja sam već krenuo u školu a zatim u gimnaziju, a Lija je stalno pokazivala stanovito zanimanje za mene. Kada se udala, ja sam je redovno posjećivao i uvijek smo, zajedno sa njenim mužem, imali zajedničke teme. Imala je puno više razumijevanja za moje probleme, nego moji (stari, manje suvremeni) roditelji, tim prije jer je bila pedagoginja. Sve se to nastavilo i kada sam se oženio, dobio djecu. Posjećivali smo se, pozivali na večere, jednom rječju održavali smo bliske kontakte. Prilikom jedne posjete, na moje iznenađenje, prekorila me je rekavši da joj je moj šef (nisam znao da se poznaju) u povjerenju rekao da sam neznalica, lijen i da svoj posao obavljam nemarno. U meni se nešto pobunilo, pogodila me je neistina, nepravda. Kako sam bio liječnik na specijalizaciji koji je već onda govorio 4 jezika, svirao violinu, bio dobro upućen u matematiku i statistiku, i koji je pored „oca“ (poočima) liječnika svakodnevno provodio nekoliko sati dok je on obavljao privatnu praksu (dakle, teško da sam bio „potpuna neznalica“, jer sam uza sve to, u usporedbi sa mojim kolegama, još imao i 5 godina prakse obiteljskog liječnika, dok su oni dolazili direktno iz studentskih klupa), bilo mi je teško povjerovati u to. Tim prije, jer smo mi, specijalizanti dolazili i poslijepodne na

kliniku, mjerili tlakove, završavali dokumentaciju (nije se moglo desiti da pacijent bude primljen na odjel u petak u 16 časova, a da nema povijest bolesti i status, kao i inicijalne rezultate biokemije i RDG i ECG isti dan), a na vizitama smo morali znati sve o pacijentu kao i rezultate napamet, dakle nikako nisam mogao biti „lijenčina“. I nikada me nitko nije prekorio, dapače imao sam utisak da me šef simpatizira. Moram reći, da sam svog šefa upravo obožavao, bio je nevjerovatno duhovit, pronicljiv, pravedan, strog i dobro je poznao svoju struku. Njemu imam zahvaliti za mnogo toga što sam naučio iz svoje struke, i ne samo struke već i o logici, skrupulama iz strategiji našeg posla (a o odnosu prema bolesniku da i ne govorimo). Danas znam da je u pitanju bila njegova supruga, koja je radila s nama na odjelu. Naime, mladi liječnici – za razliku od starijih – uvijek nađu vremena da se našale, ispričaju koji vic pa čak i skuju neku sitnu podvalu („*če je bolja klapa*“), i da se slatko nasmiju. Na žalost, ja sam pričao viceve o Muji i Hasi, ne znajući da će to nju pogoditi. Pričao sam ja i židovske viceve, ali je to samo dolivalo ulje na vatru, jer je i moj šef bio Židov. I tako sam ja pao kao žrtva loše interpretacije, da ne upotrebim jaču riječ, i spletke šefove žene, kojoj ovo nije bio jedini i poslednji biser.

Ja sam se uvrijedio, povukao, Lija i ja smo prestali da se posjećujemo, OTUĐILI smo se. To je moglo biti negdje 1975. godine.

Devedestih godina prošlog vijeka, za vrijeme NATO bombardiranja Novog Sada, bili smo svjedoci nadrealistične situacije. Bilo je divno proljetno vrijeme, sve je cvjetalo, ali nije bilo vode, struje niti su telefoni funkcionirali; kazališta i kina nisu radila, cio Novi Sad se slegao na šetalište na obali Dunava. Mogli ste vidjeti čitave obitelji zajedno, sve tri generacije. To je trajalo do 19 sati, a onda je počinjao razlaz, jer u 19.30 „počinje“ bombardiranje. NATO je bio točan na minutu! Išao sam svojoj kući, obuzet svojim mislima, kada mi je iznenada prišla Lija. „Zdravo“ – rekla je. „Zdravo“, uzvratio sam zbunjeno. „Čuj, on sa XY..... je bila velika greška, i nećemo to više spominjati“ – rekla je, bez uvoda. Klimnuo sam glavom u znak pristanka. Razgovor je poprimio mirnije tokove. „Gdje si bio“. „U Muzeju revolucije“ - rekao sam. „Pa šta tamo radiš?“. „Čuj – odgovorio sam – sve što sam mogao uraditi u cilju svog usavršavanja sam obavio: specijalizaciju, subspecijalizaciju, magisterijum, doktorat, primarijat, asistenturu, docenturu, profesuru. Sada je vrijeme da se okrenem obitelji.“ „A šta te interesira od obitelji?“. „Pa ne znam ni ko mi je bila baba niti prababa, na primjer“. Kao iz topa je odgovorila: „Tvoja baka po ocu se zvala Santo Emilija, a prababa Steinbach Fradl“. „Pa kako ti znaš to?“. „JA SAM TI TETKA!“ – odgovorila je Lija. „GROM I PAKAO LIJA, PA ZAŠTO MI TO NISI RANIJE REKLA“. „PA TVOJI NISU HTJELI DA TI TO KAŽEM!“ Po drugi put u životu sam pomislio: „Ovo ne može biti istina!“

Nakon toga sam dobio od Lije imena ljudi, najbližih rodjaka, kao i mjesta gdje su živjeli, pa sam započeo mukotrпно skupljanje podataka od matičnih ureda, sa Interneta i svih mogućih i nevjerovatnih izvora (kao što su austrijske putovnice iz 19. vijeka u Vojvodini, popis grobalja i grobnih mesta u Mađarskoj, Srbiji, Bugarskoj, kao i kartoteke, u Jad Vashemu, iz Logora u Auschwitzu, Jasenovcu, Kampur na Rabu, itd.itd). Danas u svom obiteljskom stablu posedujem preko 100 osoba s osnovnim podacima i s „puno rupa“. Ovi podaci čine skelu na koju bi se mogle nadograditi lijepe priče. E, ali to je samo osnova, kostur.

P.S. Počnite sa sakupljanjem podataka o svojoj obitelji još danas! Osnovni podaci se mogu danas rekonstruirati iz matičnih knjiga, i mnogobrojnih internet stranica, što ne bi trebalo biti problem. Čak je sve više lista ubijenih, nestalih i poginulih u toku rata. Ali, lijepe priče, anegdotalne događaje, najljepše obiteljske uspomene, ono što „normalan“ čovjek ponese sa sobom kada ode od kuće - što ja zovem „juha“ (u

preferansu) ili „postava“, - kao i slike (I KO JE NA NJIMA!), možete saznati i dobiti samo od živih rođaka. A šteta je da se to sve zaboravi i ne zabilježi. Ionako nas je malo ostalo.

Aleksandar Kerenji:

The Aunt

When a person reaches certain age, he turns around himself. Usually, his family history does not bother him, until he is young. A lot of things come in between on that road: school, studies in the first place. Then comes chasing after girls, employment, specialization, army service, after that marriage, family, children (at least once it used to be that way), and the whole time, a material moment, housing problems and children's education are pending above his head. Besides, carrier should not be ignored. To be honest, young people aren't interested in family history at all. Neither did I have time, when I was young. Then, at one point yet, we make a recapitulation and a summary of everything we did, and we see, that simply, we omitted our forbearers. But usually, at that point it is too late even for „normal“ people, let alone for those, who never saw their family or met them. To make things worse, the evildoers took care to eliminate (erase) every trace of us – Jews, so they burned down synagogues (and books of births, weddings and deaths, scriptures and documents – and not only in synagogues) as well as everything that was Jewish. And then you find yourself in the endless desert, and do not know where to start. This is where one is compelled to cope and start haunting registries, museums, and other sources all the way up to old newspapers, telephone books, military and judicial scriptures, archives, lists of businessmen and craftsmen, cadastral and tax books (the Austro-Hungarian monarchy guided very precisely these books), obituaries and many more.

I wasn't that lucky to acquaint my family. I learned about my adoption only when I was 16. I was so shocked and appalled – since I found it out indirectly from my birth certificate at the end of school term – that I didn't dare to ask anybody why did my parents abandoned me, where are they now, what is my status in the present family, especially taken in account „raising unfavorable questions“ etc. Today I know (yet, I did not find out from them) that there were my relatives, benevolent, who hid, fed, dressed and schooled me (“dining and wining”) and provided me a family surroundings, but for some reason they withhold my story. Even today, I can't judge whether they did the right thing or not. But then, I felt miserable, the sky was falling down. There are moments in life when one tries to say to himself „this can't be true“, „This is not happening to me“. It took me long, until I realized that this did happen to me.

Long time ago, in 1945 a young and beautiful woman came to visit us, she was 25 years old (I was then 5), and was called Lidija (Lidia). I immediately broke it in Lija (Lia). Since the very first moment I spotted that she sympathizes and likes me. It was as if I sensed some liaison between us. Every time, she came to visit us, she devoted most of her time to me. I've already enrolled in elementary school, later in high school, and Lija (Lia) still showed a certain interest in me. When she married, I was regularly visiting her and we always had, together with her husband, common topics. She had a lot more understanding of my problems than my (old fashioned, less contemporary) “parents”, so much the more she was a pedagogue. It all went on. when I got married, got the kids. We visited and invited each other to dinners, in a word we kept close contacts. During one visit, to my surprise, she reprehended me, by telling me that my chief (I never knew they knew each other) told her in confidence that I was ignorant, lazy, and doing my job negligently. Something rebelled in me, the untruth, injustice hit me. Since I was a resident who spoke 4 languages, played a violin, was well versed in math and statistics, and who, in addition spent a few hours daily in a private practice of his "father" (step father) - a physician, (hence, difficult to state that I was "a complete ignorant", and since in comparison to my colleagues I had 5 years of practice as a general practitioner, whereas they came directly from the student benches) – this was hard to me to believe. So much the more since we, residents, came in the afternoon* on the Department to measure blood pressure, complete the documentation (it could not happen that a patient was admitted to the clinic on Friday afternoon at 4 p.m. and that he does not have an anamnesis and status, as well as initial results of biochemistry, RDG and ECG the same day, not to mention that on visits we were obliged to know everything about the patient, as well as the results by heart) hence I

could have not been a lazy one. Nor had ever anyone reprehended me, on the contrary, I had the feeling that the chief sympathized me. I must admit that I just idolized my chief, he was unbelievably witty, discerning, just, strict and had a very good command in his profession. I have to thank him for much of what I have learned from his profession, not just the profession, but also the logic, scruples and strategy of our work (not to mention on the attitude toward patients). I know today that his spouse was involved in all this, as she worked with us at the department. Namely, young doctors – to differ from older ones – always find some gap (window) to make a jest, to tell a joke, even to forge a tiny prank (especially when the *gang* is well composed), always laughing. Regrettably, I was telling jokes on Mujo and Haso** not knowing that they are going to hurt her. I was telling Jewish jokes too, but it only added fuel to the flame, since my chief was Jewish. So I fell victim to a bad interpretation (not to tell a stronger word) and gossip of chief's spouse, whom this wasn't the only and last feather in her hat.

I was offended and I WITHDREW, Lija and I, we stopped seeing each other. This might have happened in 1975.

In the nineties of previous century during the NATO bombing of Novi Sad, we witnessed the surreal situation. It was a beautiful springtime, everything flourished, but there was no water, no power, the phones were out of order; theaters and cinemas were closed, the residents of Novi Sad settled down on the promenade on the Danube bank. One could see whole families together, all three generations. This lasted until 19.00 o'clock, and then the split up started, because at 19.30 "the bombing" began. NATO was accurate per minute! I went to my house, possessed with my thoughts, when Lija suddenly approached me. „Hi“ - she said. „Hi“ - I came back, confused. „Listen, that story with XY was a huge mistake, and we won't mention it any more“ - she said, without introduction. I nodded my head as a sign of consent. The conversation took on more peaceful course. „Where were you? “. „In the museum of revolution “ I said. „So what are you doing there? “. „Listen,“ I replied, "all I could do to accomplish my training - specialization, subspecialization, master's degree, doctorate, primacy, assistantship, docent ship, professorship - I carried out. Now it is time to turn to my family. “And what's your interest in the family?“ „Well, I do not know even who my grandmother or my grand-grandmother was, for example.” She answered promptly: „Your grandmother according to your father's line was Santó Emilia, and your grand-grandmother was Steinbach Fradl“. „How come do you know that” - I asked, „I AM YOUR AUNT“ - she said. „FOR HEAVEN'S SAKE, LIJA (LIA), WHY DIDN'T YOU TELL ME EARLIER?“. “WELL, YOUR PEOPLE DIDN'T WANT ME TO TELL YOU“. For the second time in my life I thought: This can't be true.

Later on, I got the names of people, the closest relatives, as well as places where they lived, and begun painstaking gathering of data from registries, from Internet, and all possible and unbelievable sources (for instance Austrian passports from nineteenth century in Vojvodina, from a list of graves in Hungary, Serbia, Bulgaria, as well as Auschwitz's records, Jasenovac, Kapor camp on Rab isle and of course Jad Vashem etc.) To the present day I have gathered over 100 persons from the family with basic records and with lots of voids. These data form the scaffold to which much of nice stories could have been raised. Eh, but what I have got..... is only the base, skeleton.

P.S. Do start with gathering data on your family even today. Basic data can be reconstructed nowadays from registries, and numerous Internet sites, and shouldn't be a problem. But nice stories and tales, anecdotal happenings, the most brilliant family memories, which a "normal" person carries with himself when leaving home – which I call “soup” or “lining”, as well as photos (AND WHO IS ON THEM) you can find out only from living relatives. It is a pity to waste, forget and not record all these stories. There are little left of us, anyway.

*Working hours begun at 6.30 a.m. and lasted to 2.30 p.m.

** Comical characters from Bosnian jokes, who are not distinguished by over-educatedness, but are therefore full of logic and healthy minds.

Aleksandar Ajzinberg:

Čuda se ipak događaju

Imao sam 11 godina kada je nacistička nemačka napala Jugoslaviju, a okupaciju sam preživeo krijući se po Homoljskim planinama. Vrativši se u Beograd, potražio sam mog dobrog školskog druga Roberta, Robija Fišera koga sam poslednji put video 1941. godine. Stanari zgrade u kojoj je on stanovao ispričali su mi kako je cela porodica Fišer stradala: prvo je odveden Robijev otac, a ubrzo zatim i Robi sa majkom i sestrom. Odvedeni su da se nikad više ne vrate...

Osamdesetih godina, sada već prošlog veka, napisao sam o Robiju kratku priču *Kadiš* i ona je objavljena u Kadimi.

KADIŠ

Kad bude Jom Kipur, setite se Roberta Fišera. Ja još pamtim njegov lik i danas ću vam pričati o njemu.

Upoznao sam ga u drugom razredu osnovne škole. Bio je, rekao bih, nešto zreliji od svojih vršnjaka. Malog rasta, nežne građe, prijatnog lica i veoma pametnih očiju, učio je lako i, kao sva deca, rado se igrao. Brzo smo se sprijateljili. Često sam odlazio k njemu. Stanovao je sa roditeljima i starijom sestrom u Francuskoj ulici. Prozori njihovog stana gledali su na Dušanovu.

Otac mu je imao kartonažu i bio je, čini mi se, rabin. Robijeva sestra, vrlo lepa i vesela devojka upravo je završila srednju umetničku školu. Sećam se: pokazivali su mi, s ponosom, knjigu "Poslednji Mohikanac" koju je ona ilustrovala. Lice Robijeve majke izbledelo je iz mog sećanja.

Robi i ja smo drugovali nepune tri godine, a onda je izbio rat...

Čuo sam da je stari Fišer, ubrzo po dolasku Nemaca, uhapšen. Robi je tada, kažu, bio vrlo hrabar i uporan. Trčao je za kamionom, kojim su Jevreji sakupljani, sve do Tašmajdana i tako saznao kuda je njegov otac odveden. Nešto kasnije, Robi je, sa majkom i sestrom, odveden i ubijen. Imao je svega dvanaest godina...

Video sam jednu fotografiju snimljenu verovatno u Poljskoj: Nemci odvođe Jevreje u logor. Sasvim napred, sa podignutim rukama, ide jedan dečak. Veoma liči na Robija. I sudbina mu je, verovatno, bila ista.

Hteo sam da vam pričam o mom drugu Robertu Fišeru ali ja to, izgleda, ne umem. Rekao sam samo da je imao dvanaest godina i kratko, veoma kratko, detinjstvo. Ipak, kada bude Jom Kipur, setite se Roberta Fišera. Neka to bude umesto Kadiša. Umesto Kadiša njemu i hiljadama drugih dečaka koje su, kao i njega, odveli - i koji se nisu vratili.

* * *

2004. godine sam napisao istinitu priču o Robiju i mom druženju sa njim. Nazvao sam je *Poslednji let*.

* * * * *

Nedavno je u Biltenu Saveza Jevrajskih opština ponovo objavljen, neznatno izmenjen, tekst moje priče *Kadiš*. Nekoliko dana kasnije, iz Saveza mi se javio Aron i rekao da je od gospodina Nikole Račića iz Vršca saznao da je moj drug Robert Fišer živ. Znajući da se čuda ne dešavaju, bio sam uveren da je posredi nekakav nesporazum i negirao tu mogućnost pretpostavljajući da ima dosta ljudi sa istim imenom i prezimenom. Ipak, pristao sam da razgovaram sa gospodinom Račićem koji mi je ponovio da je moj drug, za koga su svi verovali da je ubijen još 1941. godine, živ!. On mi je ispričao da se telefonom javio Robertu čim je pročitao priču KADIŠ. Robert živi u Rimu i bio je iznenađen kad je čuo da se sećam da su živeli u Francuskoj ulici, da je njegov otac bio rabin i imao kartonažu, da mu je sestra studirala slikarstvo i ilustrovala knjigu *Poslednji Mohikanac*. Teško je opisati moja osećanja. Naježio sam se i bio ošamućem saznanjem da je Robi, koga sam sa velikom tugom "sahranio" odmah po završetku II Svetskog rata, posle sedamdeset i četiri godina "oživeo". Doživeo sam to kao da je, na moje oči, izišao iz groba...

ČUDA SE IPAK DEŠAVAJU !

Nekoliko dana kasnije sam sa Robijem razgovarao telefonom, a odmah zatim sam dobio od njega i pismo:

"Dragi Sasha, izvini da ti samo sada pišem, ali ovih dana sam bio jako zauzet. ne mogu dobro pisati na srpski jer moja mashina nezna nashi jezik. Kad mi je nazvao Nikola Racic pitao mi gde sam stanovao u Beogradu, ja sam mu odgovorio u Francuskoj ulici broj 37a, rekao mi onda ti si robert fischer koji se trazi, i tako mi je pricao o tebi , nisam mogao verovati to shto mi je on citao , sve detalje, roditelja, sestru , kako si mogao setiti na sve?"

Ti imash sigurno moje godine, ja sam se rodio Vršcu 22 maja 1930. Kazem ti istinu ja se nazalost ne setim dobro na tebe, setim se za imena Sasha , mali smo bili, i proshle su skoro 75 godina. Prichaj mi shta smo zajedno pravili ,shkolu i shta drugo. U Beogradu sam napravio prvu gimnazie.

Pishem ti po srpski, ne govorim srpski od kada sam stiguo u Italiju u godine 1943, od kada sam otputovao iz Beograda 1941 di 1943 sam bio interniran u Vela Luka na Korchuli iz talianske okupazie, neki puta imao sam prilike da govorim, sigurno pravim mnoge greshke .

Hteo bi znati dali znash malo talianski ako znash poslachu ti intervistu koji su meni napravili. Najbolje, naravno, govorim talianski, ovde sam posle rata pravio sve shkole, govorim magjarski, francuski, nemachki, malo engleski i ivrit.

Jako bi bio zadovoljan da mi poshaljesh ako imash fotografie kada smo bili zajedno i tvoje zadashne fotografie,naravno i ja chu ti poslati moje. Naravno hteo bi da znam sve od tebe, i ja chu ti prichati od moga zivota, ali to je sigurno dugo. hteo bi dochi u Beograd, tako bi se videli i prichati sve.

Mislilo bi da dogjem, mozda, iduche godine mesecu aprila ili maja sa moje familje, imam zenu, dva sina i 4 kcerke od njih.

Srdachno Robi''

Iz razgovora sa njim i biografije njegove sestre Eve Fischer (videti na Internetu podatke o njoj) saznao sam da je Robijeva majka, čim su Nemci odveli njegovog oca, pobegla sa decom na jug u one krajeve koje su držali Italijani. Italijani nisu postupali sa Jevrejima kao nacisti. Deportovali su ih na Korčulu a kada se Robertova majka razbolela, prebačena je sa decom u bolnicu Split. Nešto kasnije dobili su dozvolu za odlazak u Italiju, u Bolonju, gde su uz pomoć dobrih ljudi uspeli da promene prezime u Venturi i tako su preživeli Holokaust. Po završetku rata preselili su se u Rim gde je Robert konačno i ostao.

Eva je postala poznata slikarka, družila se sa Salvadorom Dalijem, Pablom Pikassom, Marc Shagallom, njena dela su prodavana u Londonu u galeriji Lefevre, a kupovali su ih i glumci Humphry Bogart, Lauren Bacall i Henry Fonda. Više podataka o njoj na Wikipediji:

https://en.wikipedia.org/wiki/Eva_Fischer Na zvaničnom sajtu se mogu videti njene slike i biografija <http://www.evafischer.com>

Eva je, nažalost, preminula u julu ove godine. Imala je 95 godina. Gospodin Račić je pisao jedan rad o njoj, rad koji je nagrađen ka književnom konkursu Saveza. Taj rad nažalost nisam pročitao, ali čak i da jesam, ne bih mogao ni pretpostaviti da se radi o sestri mog druga Robija.

Aleksandar Ajzinber (Eiseberg):

Wonders still happen

I was 11 when Nazi Germany attacked Yugoslavia and I survived the occupation by hiding in the Homoly Mountains. Returning to Belgrade, I looked for my good friend from school Robert, Robi Fischer, whom I last met in 1941. The tenants of the building he lived in told me how the entire Fischers were killed: Robi's father was first taken, and soon Rob and his mother and sister. They were taken never to return ...

In the 1980s, now in the last century, I wrote about Robi a short story "Kadish" and it was published in "Kadima".

KADISH

When it comes to Yom Kipur, remember Robert Fischer. I still remember his character and today I'll tell you him about him.

I met him in the second grade of elementary school. He was somehow more mature than his peers. He was short, gentle constitution, nice face and very clever eyes, he learned easily and, like all the kids, he liked to play. We got good friends very soon. I often went to his house. He lived with his parents and his older sister in the Francuska street. The windows of their apartment looked at Dushanova street.

His father was the owner of a paper mill, and I suppose was also a rabbi. Robi's sister, a very pretty and cheerful girl, just finished high school. I remember how they proudly showed me illustrations of the "The Last Mohican" book she illustrated. Robi's mother and her face disappeared from my memories.

Robi and I have been together for not over three years, and then the war broke out ...

I heard that the old Mr. Fischer, soon after the arrival of the Germans, was arrested. Robi then, they say, was very brave and persistent. He ran after a truck that gathered the Jews, all the way to Tashmajdan, and found out where his father was taken. Later, Robi, with his mother and sister, was taken and killed. He was only twelve....

I got a picture taken probably in Poland: the Germans are taking the Jews to the camp. Slowly, with a raised hand, a boy goes. Very much like Robi. And his destiny was, probably, the same.

I wanted to tell you about my friend Robert Fischer, but I think how I can't do it. I just said he was twelve and had short, very short, childhood. Still, when it comes to Yom Kipur, please, remember Robert Fischer. Let it be instead of Kadish. Instead of Kadish for him and for thousands of other boys who, like him, were taken away – never to return

In 2004 I wrote a true story on Robi and my friendship with him. I named it "*The Last Flight*".

Recently, slightly modified the text of my story Kadish was published, in the Bulletin of the Federation of Communities. Few days later, Aron from the Federation told me how he had learned from Mr. Nikola Rachich from Vrsar that my friend Robert Fischer was alive. Knowing that miracles do not happen, I was confident that the editor had some misunderstanding and denied that possibility assuming there were a lot of people with the same name and surname. Still, I agreed to talk to Mr. Rachich, who repeated that my friend, whom everyone believed was killed in 1941, is alive. He called Robert on the phone as soon as he read my story KADISH. Robert lives in Rome and was surprised how I remember they were living in Francuska street, and his father being a rabbi, owner of a paper mill, his sister studied painting and illustrated the "The Last Mohican" book. It is difficult to describe my feelings. I caught sight of myself and was upset to learn that Robi, whom I "buried" with great sorrow immediately after the end of World War II, "resurrected". I experienced it as if he in front of my eyes, came from the grave ...

* * * * *

WONDERS STILL HAPPEN!

A few days later I spoke to Robie on the phone, and immediately I received a letter from him:

"Dear Sasha, sorry for writing you so late, but these days I was very busy. I can not write well in Serbian because my typewriter has no Serbian letters. When Nikola Racic called me and asked me where I lived in Belgrade, I answered him in Francuska street number 37a, told me "So you are then you are a wanted Robert Fischer we are looking for", and he told me about you, I could not believe, all these details, the parents, the sister, how could you remember at this?

You are certainly of my age, I was born to Vrsac on May 22, 1930. I'm telling you the truth I'm sorry I do not remember you well, I remember the name Sasha, we've been little kids, and it was almost 75 years ago. Tell me what we experienced together, the school and the other things. In Belgrade I finished gymnasium high school.

I am writing to you in Serbian, but I spoke no Serbian since I arrived in Italy in 1943. Since I left Belgrade from 1941 in 1943 I was interned at Vela Luka on Korchula in time of Italian occupation, I had some opportunity to speak, I certainly make many mistakes.

If you know some Italian I can send you my interview people here made. Of course, Italian, is the language I speak the best, I finished all my schools here after all the war. I speak Hungarian, French, German, little English and Hebrew.

You would be very pleased if you can send pictures from time we were together and yournowdays pictures, and I'm going to send you mine. Of course I would love to know all about you, and I talk to you about my life, but that would be long. I'd like coming to Belgrad to see you and have a talk

I might come to Belgrade next April or May with my family. I have a wife two sons and four from them four their daughters.

Sincerely Robi "

From conversations with him and from his sister Eve Fischer's biography (see information about her on the Internet) I learned that Robo's mother, as soon as the Germans took her father, fled with the children to the south in those lands held by the Italians. The Italians did not act with the Jews as Nazis. They deported them to Korcula and when Robert's mother was ill, she was transferred with children to Split hospital. Later on they were granted permission to go to Italy, in Bologna, where good people helped them to change their surname in Venture and so survived the Holocaust. After the war, they moved to Rome where Robert finally stayed.

Eva became a well-known painter, accompanied by Salvador Dali, Pablo Picasso, Marc Shagall, her work was sold in London at the Lefevre gallery, and were bought by actors Humphry Bogart, Lauren Bacall and Henry Fonda. More information about it on Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Eva_Fischer. On her official site you can see her pictures and biography <http://www.evafischer.com>

Eva, unfortunately, died in July this year. She was 95 years old. Mr. Racic wrote a work on her, a work that was rewarded for the literary contest of the Federation of Jewish Communities. I have not read this work unfortunately, but even if I did, I could not even assume it was about the sister of my friend Robi.